

עומק הדף

דף לה

תוכן

- א. יסוד המחלוקת בין ר"י ור"ל לגבי חייבי מלקות שוגגין
- ב. אם מלקות דאיסור 'לא יוסיף' פוטרת ממון
- ג. מדוע יש מלקות במי שבוועל ממזרת
- ד. הממאנת שלא נבעלה כלל, האם יש לה קנס

א) יסוד המחלוקת בין ר"י ור"ל לגבי חייבי מלקות שוגגין

- א. הגמ' מביאה מחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש בדין קלב"מ בשוגג, דר"י סובר דבכה"ג ליכא קלב"מ, אבל ר"ל סובר דגם בזה יש קלב"מ. ומסיק הגמ', דבחיבי מיתות שוגגין לכו"ע יש קלב"מ, ופליגי רק בחייבי מלקות שוגגין, דר"ל דרש גזירה שוה בין מיתות שוגגין למלקות שוגגין, ור"י לא דרש כן. וכפשוטו אינה מחלוקת יסודית, אלא דנחלקו אם דרשי' הגזירה שוה או לא. אך מובא בשם הגר"ח, שיש כאן מחלוקת יסודית, וכמו שיתבאר.
- ב. דהנה בגמ' חולין (פא): מביאה דנחלקו ר"י ור"ל לגבי חייבי מיתות שוגגין ומלקות, דר"י סובר דחייבי מיתות שוגגין אינה פוטרת מלקות, ור"ל חולק וסובר דהיא פוטרת מלקות, ומבואר בגמ' שם, דר"י ור"ל דהתם אזדו לטעמיהו במה שנחלקו בסוגיין.
- ג. וברש"י ותוס' (חולין שם) למדו, דכוונת הגמ' לס"ד דהגמ' בסוגיין, דנקטה הגמ' דנחלקו ר"י ור"ל גם אם חייבי מיתות שוגגין פוטרת ממון, וע"ז קאמרה הגמ' בחולין, דנחלקו גם אם חייבי מיתות שוגגין פוטרת מלקות. וכתב הפנ"י (בסוגיין) דלפ"ז יוצא שלמסקנת הגמ' בסוגיין דכו"ע מודו דחייבי מיתות שוגגין פוטרת ממון, ה"ה דלכו"ע היא פוטרת מלקות. [וע"ע בזה בדברי יחזקאל (סי' כו) ובאחיזער (ח"א סי' יט אות א)].
- ד. אולם ברשב"א (בסוגיין) כתב, דאע"פ דהגמ' בסוגיין מסיק דגם ר"י מודה דחייבי מיתות שוגגין פוטרת ממון, מ"מ ס"ל לר"י דהיא אינה פוטרת מלקות, דהא ס"ל בחולין דחייבי מיתות שוגגין חייב מלקות. [וע"ע ברמב"ם (שחיטה פ"ב ה"ז)]. ולדבריהם צריך לפרש הגמ' בחולין, דפלוגתת ר"י ור"ל אם חייבי מיתות שוגגין פוטרת מלקות, היא לשיטתם במה שנחלקו בסוגיין, אם חייבי מלקות שוגגין פוטרת ממון. וצ"ב, מהו הקשר ביניהם.
- ה. בחי' הגר"ח על הש"ס (סי' כא) ביאר, דיש מחלוקת יסודית בין ר"י ור"ל, דר"ל למד מגזירה שוה דגם עבירה בשוגג מיקרי 'רשעה' ונכללת בכדי רשעתו, ור"י לא דרש הגז"ש, ולכן ס"ל דעבירה בשוגג לא מיקרי 'רשעה'. ויש בזה נפק"מ בין למלקות וממון ובין למיתה ומלקות, דגבי שניהם קלב"מ נלמד מכדי רשעתו. ומה שמודה ר"י דמיתות שוגגין פוטרת ממון, היינו משום דפטור זה נלמד מ'לא יהיה אסון', ולא מכדי רשעתו.

ב) אם מלקות דאיסור 'לא יוסיף' פוטרת ממון

- א. הגמ' בסוגיין מחפשת ציור של הכאה שיש בו עונש מלקות וממון, והמלקות פוטרת הממון כדין קלב"מ, ומתחילה נקטה הגמ', שהציור הוא כגון הכאה שאין בה שוה פרוטה, דיש בזה מלקות, אך הקשה הגמ' ע"ז, שבכה"ג ליכא ממון, ומתרתת הגמ', כגון 'דבהדי דמחיה קרע שיראין דיליה', שבכה"ג יש עונש מלקות על ההכאה, וגם עונש ממון על השיראין, והמלקות פוטרת הממון מדין קלב"מ.
- ב. ההפלאה כתב, דמבואר בסוגיין, דעונש מלקות של הלאו ד'לאו יוסיף' מהני לפטור ממון מדין קלב"מ, והא דחידשה התורה גבי החובל בחבירו דחייב ממון ולא מלקות, זהו חידוש הקרא לגבי חבלה, אבל יכול לפטור ממון אחר. [וכ"כ הבית יעקב (לעיל לב.), ועי' ברש"י (ב"ק צא): שדן לגבי מי שחבל בב' בנ"א, א' שוה פרוטה וא' לא שוה פרוטה, האם כיון דלוקה על זה שאינו שוה פרוטה ממילא נפטר מעונש ממון על ההכאה השניה].
- ג. המהרש"ל כתב חידוש נפלא, דלמסקנת הגמ' י"ל דאיירי בהכאה שיש בה שוה פרוטה, שאע"פ שבכה"ג אינו נענש מלקות על ההכאה, דגזה"כ היא דחבלה מחייבת ממון ולא מלקות, מ"מ יש לפטור מכל עונש ממון חוץ מדמי ההכאה, דדומה לחייבי מלקות שוגגין, שהכלל בזה הוא, שכל מי שעשה מעשה שיכולה לחייבתו מלקות, פטור מממון, אפילו אם לא לקה בפועל. [ועי' בקצוה"ח (סי' לח ס"ק א) שדן בדבריו].
- ד. אולם הפני יהושע חולק על המהרש"ל בזה, וכתב שבכה"ג אין לפטור מממון, דיש לחלק בין זה לבין חייבי מלקות שוגגין, דגבי חייבי מלקות שוגגין שייך דין קלב"מ משום שבמעשה זו גופא שהוא עשה היה מחוייב מלקות אילו היה עושהו במזיד ולא בשוגג, משא"כ כאן, הרי הכאה זו גופא שהוא עשה, א"א לעשותה באופן שמחייבתו מלקות. [ועי' בשיעורי ר' שמואל (מכות אות שנ) שכתב שכן מבואר בחי' הרמב"ן בסוגיין].
- ה. באחיזער (ח"א סי' כא אות ז) כתב כעין דברי הפנ"י, דלא שייך כאן חייבי מלקות שוגגין, אך ביאר הדבר באופן אחר, דהא דהחובל בחבירו לא נענש מלקות, אי"ז מדין קלב"מ, אלא דחידשה התורה שהלאו ד'לא יוסיף' הוא 'לאו הניתן לתשלומין', שאפשר לתקנו ע"י התשלומין, ואם שילם הממון ליכא עונש מלקות כלל. [ועי' בשיעורי ר' שמואל (שם) שהביא עוד נפק"מ בזה, אם נפטר ממלקות מדין קלב"מ או דאין כאן מלקות כלל].

ג) מדוע יש מלקות במי שבוועל ממזרת

- א. הגמ' בסוגיין מקשה, שלפי רבה דס"ל דלפי ר' מאיר דסובר לוקה ומשלם, גם במיתה וקנס חייב לשלם, לפי"ז מאן הוא תנא דמתני' דסובר דיש ממון במקום מלקות, ובין הדברים מקשה הגמ', דאין לומר דתנא דמתני' סובר דבצירורים המזבאים במתני' ליכא מלקות, דאזלא כשיטת ר' יצחק דס"ל דחייבי כריתות אינם לוקין, דהא קתני במתני' הבא על ממזרת חייב קנס, והרי בממזרת ודאי איכא מלקות, דהא ליכא כרת.
- ב. הראב"ד (הל' איסור"ב פט"ו ה"ב) כתב, דמסוגיא זו מוכח, דהבא על ממזרת חייב מלקות אפילו אם בעל אותה לשם זנות ולא לשם אישות, דהא איירי באונס ומפתה דלא בעל לשם אישות, ואעפ"כ לוקה. ומכח ראייה זו השיג על שיטת הרמב"ם (שם) דסובר דהבוועל ממזרת שלא לשם אישות אינו לוקה. [ובמ"מ הביא, שכבר הקשו חכמי לונל את קושיא זו להרמב"ם עצמו, עיי"ש מה שתירץ הרמב"ם לזה].
- ג. בחי' חת"ס תירץ עפ"י מש"כ לתרץ קושיא מפורסמת. דהנה פסק הרמב"ם (הל' אישות פ"א ה"ד), שהבוועל אשה לשם זנות לוקה משום הלאו ד'לא תהיה קדשה'. ומקשים רבים, א"כ היאך שייך קנס דאונס ומפתה כלל, דהא בכל אונס ומפתה איכא מלקות משום לא תהיה קדשה, וא"כ נפטר מקנס משום קלב"מ. [אך ע' באור שמח (הל' אישות פ"א ה"א) ובבהגר"א (אהע"ז סי' כו אות ח) בביאור שיטת הרמב"ם, דלפי"ז לא קשה כלל].
- ד. ותירץ החת"ס, דקנס דאונס ומפתה שייך במי שבעל האשה לשם קידושין, אך לא חלה הקידושין כיון שהנערה היא ברשות אביה, דבכה"ג לא מיקרי 'קדשה', ולא שייך הלאו. ועפ"י"ז תירץ קושיית הראב"ד, דגבי ממזרת א"א לומר שבעל אותה לשם קידושין, דהא אסורה לו, ונמצא שאע"פ שאינו לוקה משום הלאו דממזרת, כיון דבעל לשם זנות, מ"מ לוקה משום הלאו דלא תהיה קדשה. [ועי' בספר הערות להגרי"ש אלישיב שדן בדבריו].
- ה. הגידולי שמואל תירץ כע"ז, דגבי קנס דאונס ומפתה בדרך כלל לא שייך הלאו דלא תהיה קדשה, משום שהאשה היא מיוחדת לו לאישות, כיון שהוא מצווה לישאנה, אך לגבי ממזרת שפיר שייך לאו זה, כיון שהיא אסורה לו. [ועי' בכס"מ (שם), שכבר הביא עיקר תירוץ זה בשם הר"ר אברהם בן הרמב"ם, דהא דנקטה הגמ' דבממזרת איכא מלקות, היינו מחמת הלאו דלא תהיה קדשה, ולא מחמת הלאו דממזרת].

ד) הממאנת שלא נבעלה כלל, האם יש לה קנס

- א. הגמ' מביאה מברייטא, 'הממאנת אין לה לא קנס ולא פיתוי'. וברש"י ביאר הטעם, 'שאינה בחזקת בתולה הואיל וניסת'. ובספר שלמי כהן כתב, דצ"ל דאיירי דוקא באשה שממאנת מן הנישואין, ולא במי שממאנת מן האירוסין, שהרי הממאנת מן האירוסין אינה בחזקת בעולה. [אך העיר, דלכא' לא משמע כן מלשון הברייטא, דקתני ממאנת סתמא].
- ב. הרמב"ן (ד"ה הממאנת) והרשב"א (ד"ה הממאנת) הקשו, מאי קמ"ל הברייטא, הא פשיטא שאשה נשואה מסתמא נבעלה לבעלה, ואין לה קנס. והוסיפו, דאם נימא דאיירי באופן שיש עדים שבאמת לא נבעלה לבעלה, א"כ מדוע יש לה קנס.
- ג. הרמב"ן תירץ, דהחידוש הוא, דהיה אפשר לומר, שאם היא טוענת שלא נבעלה לבעלה, נאמנת ויש לה קנס, משום דיש לאוקמה אחזקתה שהיא היתה בתולה, וחידשה הברייטא דבכה"ג אין לסמוך על חזקתה, דאנן סהדי שנבעלה לבעלה. [ועיי"ש, שכתב עוד ב' תירוצים כדי ליישב הקושיא, וע"ע ברשב"א, שתירץ הקושיא בדרך אחר].
- ד. המאירי (לו). כתב חידוש גדול, שאשה שהיתה נשואה אין לה קנס אפילו אם יש עדים שלא נבעלה כלל, [ודלא כהרמב"ן והרשב"א]. והבית יעקב (לתוס' ד"ה הממאנת) ביאר הטעם לשיטה זו, עפ"י מש"כ הרשב"א (לעיל יב). שאשה שנשאת ונתגרשה, אפילו אם יש עדים שלא נבעלה, מכאן ואילך כתבותה מנה, שכיון שנשאת אין לה חן בעיני אחרים. ועפ"י"ז כתב, דיתכן דה"ה דאין לה קנס, כיון שלא נפסדת חינה ע"י האונס.
- ה. בספר הערות כתב, שלפי שיטה זו מיושבת קושיית התוס' (ד"ה הממאנת), שהקשו, אמאי נקטה הברייטא דוקא ממאנת דאין לה קנס, ולא נקטה שכל אשה שנשאת ונתגרשה אין לה קנס, [עיי"ש בתוס' מה שתירצו לזה]. ולפי המאירי י"ל, דיש בממאנת חידוש נוסף, דהיה אפשר לומר שממאנת לא הפסידה חינה כלל, שהרי מיאון מועיל למפרע, ונמצא שלא היתה נשואה כלל, קמ"ל הברייטא, דאעפ"כ נפסדת חינה ואין לה קנס.

דף לה

בדין מי שמאנס אשה בזמן הזזה

הגמ' מביאה מברייתא, 'עריות ושניות לעריות אין להן לא קנס ולא פיתוי'. וברש"י (ד"ה קנס) פירש, 'קנס', דהיינו הקנס דאנוסה, ומשמע מדבריו, שדוקא תשלומי אונס מיקרי 'קנס' ולא תשלומי מפותה. אולם בתוס' (ד"ה לא) הביא, שיש מוחקין הגירסא ד'קנס', משום שגם מפותה היא קנס, אך הביאו בשם הר"י, שיש לקיים הגירסא, משום שאונס מיקרי 'קנס' יותר מפיתוי, 'משום דאונס שותה בעציצו', [שחייב להשיאה].

בקובץ שיעורים (אות קכו) דייק מדברי התוס', שהחייב לישא אנוסתו הוא בתורת קנס. ועפי"ז כתב, שלפי דעת התוס' חייב זה אינו נוהג בזה"ז, שהרי אין דנין קנסות בזה"ז. אך שוב הביא בשם עוד ראשונים, שהם סוברים שהחייב לישא אנוסתו אינו נחשב קנס, אלא עונש, והוא נוהג גם בזה"ז. וז"ל שם, 'ובסמ"ק וכן בחינוך כתבו דנוהגת בזה"ז, דאינה קנס, וכן מוכח מדברי הרמב"ן בספר המצוות (מ"ע רלה)'. ונמצא שיש כאן מחלוקת יסודית בין הראשונים בגדר החייב לישא אנוסתו, אם הוא קנס או עונש, ויש בזה נפק"מ גדולה לדינא, אם הוא נוהג גם בזה"ז או לא.

ב] ולהלכה, נפסק בשו"ע (אבה"ע סי' קעז סעי' ג), דגם בזה"ז מי שאנס אשה חייב לישאנה. וז"ל שם, 'האונס את הבתולה חייב לישא אותה, ובלבד שהיא ואביה יהיו מרוצים, אפילו היא חגרת או סומא, ואינו רשאי להוציאה לעולם אלא לרצונה, לפיכך אין צריך לכתוב לה כתובה ואם עבר והוציאה כופין אותו להחזירה. ודנו הפוסקים בכמה נידונים בזה.

א. בזמנינו שיש חרם דרבינו גרשום שאין לישא שתי נשים, מה הדין באדם שכבר נשוי שאנס בתולה. בהגה' גור אריה (לשו"ע שם) דן בזה, והעלה למעשה, שכופין אותו ליתן להאשה הנאנסה נדודניא גדולה כ"כ שתסכים לישא איש אחר.

ב. אם אין עדים על המעשה אונס, אך המאנס עצמו בא בפני לב"ד והודה על מה שעשה, אם חייב לישאנה, ולכאור' דבר זה תלוי אם גדר החייב הוא קנס או עונש, דהא קיי"ל המודה בקנס פטור, אך אם הוא עונש ולא קנס אינו פטור מחמת הודאתו. ובספר ערך לחם (שם סעי' ג') ובפתחי תשובה (שם ס"ק ה) פסקו שבכה"ג חייב לישאנה.

ג. יש שמדייקים מדברי השו"ע חידוש נפלא, דס"ל שכיון שא"א לגרש אנוסה אלא לרצונה, אינו צריך לכתוב כתובה. ובאמת כבר חקר הרמ"א (אבה"ע סי' סו סעי' ג) כעין זה בכל אשה, שאפשר שאין צורך לכתוב כתובה בזה"ז כלל, כיון שיש חרם דרבינו גרשום שלא לגרש כל אשה אלא לרצונה. וז"ל שם, ועי' לקמן סי' קע"ז, ועפי"ז דבמקום שאין מגרשין רק מרצון האשה אין צריך לכתוב כתובה, א"כ בזה"ז במדינות אלו שאין מגרשין בעל כרחיה של אשה משום חרם רבינו גרשום כו', היה אפשר להקל בכתיבת הכתובה, אבל אין המנהג כן, ואין לשנות'. אולם החלקת מחוקק (שם ס"ק יז) השיג על הרמ"א, וכתב שאין לדמות אשה שהיא אסורה לגרש מדאורייתא לנשים בזה"ז שאסורים רק מחמת חרם. וז"ל שם, 'בקל יש אמנם לחלק בין דבר שאסור מן התורה לגרש, למה שהוא רק מתקנת רבינו גרשום'. וכ"כ הבית שמואל (שם ס"ק יא).

סוגיית הדרך

דרך לה

בענין חייבי מיתות שוגגין

גמרא:

תנא דבי חזקיה מכה אדם ומכה בהמה
מה מכה בהמה לא חילקת בו בין בשוגג
בין במזיד כו' אף מכה אדם לא תחלוק
בו בין בשוגג בין במזיד וכו'

תמצית הסוגיא:

בסוגיין מובא הדין הידוע דתנא דבי חזקיה, דהפטור דקים ליה בדברא מיניה שייך אפילו במי שעושה עבירה בשוגג. והוא חידוש נפלא, שאע"פ שלא נענש בפועל, אעפ"כ פטור מתשלומי ממון.

והנה כבר נתבאר כמה פעמים, שהאחרונים כתבו שבעיקר דין קלב"מ ישנם ב' דינים נפרדים: א. דאין שני עונשים יכולים לחול על האדם בבת אחת. ב. דאין מעשה אחת יכולה לחייבת את האדם בב' עונשים.

ולגבי חייבי מיתות שוגגין, כמובן הדין הראשון לא שייך כלל, שהרי אינו נענש. ולכאו' צ"ל, שחייבי מיתות שוגגין פטורין מחמת הדין השני דקלב"מ, דכיון דמעשה זו היא מעשה איסור שיכולה לחייבת מיתה, לפיכך אינה יכולה לחייבת ממון. אך יש שביארו, שיש כאן דין חדש, דדרשי' מקרא דלא תחלוק בקלב"מ בין שוגג למזיד.

והאריכו האחרונים לבאר גדר הדברים, ובאיזה אופנים נוהג דין זה, ומדבריהם יוצאים כמה דרכים בהבנת יסוד הפטור דחייב מיתות שוגגין, וכמו שיתבאר.

יסוד הפטור דקלב"מ בחייבי מיתות שוגגין

א. תוס' ד"ה ומי איכא

מבואר מדבריהם דנקטו, דהא דס"ל לתנא דבי חזקיה דחייבי מיתות שוגגין פטורין, היינו לא רק לגבי שוגג ממש, אלא גם לגבי מי שמכוין להרוג את זה ולבסוף הרג אדם אחר.

ב. חי' מרן רי"ז הלוי רוצח פ"ג הי"ב

כתב, דהרמב"ם סובר, דגם לתנא דבי חזקיה ליכא קלב"מ במי שמכוין להרוג את זה והרג את זה. [ודלא כדעת התוס'].

וביאר סברת הרמב"ם, דהפטור של קלב"מ חל על עצם המעשה, דמעשה איסור המחייבת מיתה אינה מחייבת ממון, [אפילו אם נעשתה בשוגג וליכא מיתה בפועל], אבל במתכוין להרוג את זה והרג את זה, ליכא מעשה איסור כלל.

ג. חי' ר' ראובן סי' יט

מתחילה נקט, דיסוד הפטור דחייבי מיתות שוגגין הוא, דמעשה איסור המחייבת מיתה אינה מחייבת ממון, [וכדברי הגרי"ז]. אך שוב כתב, דמוכח מרש"י (ב"ק לה.) דלא כן, דרש"י סובר דשייך קלב"מ במי שעשה מלאכה בשבת בקלקול, אע"פ שבזה ליכא מעשה איסור כלל.

ולכן ביאר יסוד הפטור דחייבי מיתות שוגגין באופן אחר, דכל שאפשר לו לבא לידי חיוב מיתה, פטרו הכתוב מממון.

ד. אחיעזר ח"ב סי' ה אותו

הקשה על שיטת רש"י דגם במקלקל שייך קלב"מ, מסוגיא דזורק חץ וקרע שיראין, אמאי צריך לפטור משום הוצאה, ומשום דעקירה צורך הנחה, הא בלא"ה יש לפטור משום

קורע.

ותירץ, דאף דרש"י סובר דגם במקלקל שייך קלב"מ, היינו משום שהיא מעשה מלאכה, אלא שפטור משום דליכא מלאכת מחשבת, אך לגבי קריעת שיראין, הפטור אינו משום קלקול, אלא משום דקורע שלא על מנת לתפור חסר בעיקר צורת המלאכה, ובוה לא שייך קלב"מ.

ומבואר דנקט בדעת רש"י, דיסוד הפטור דחייבי מיתות שוגגין הוא, דמעשה איסור כזו אינה מחייבת ממון, וכעין דברי הגרי"ז, אלא דאין צריך איסור גמור, אלא רק מעשה מלאכה. [ודלא כדברי ר' ראובן].

חייבי מיתות אונסין

ה. חי' רעק"א ל. ברש"י ד"ה ואי

כתב, דרש"י סובר, דליכא קלב"מ במי שעבר עבירה באונס, משום דאין כאן שום איסור.

ו. קונטרסי שיעורים ב"מ סי' כח אות ב-ג

ביאר סברת רעק"א, שיסוד הפטור דקלב"מ בחייבי מיתות שוגגין הוא, שמעשה איסור המחייבת מיתה אינה יכולה לחייב ממון, [וכדברי הגרי"ז]. וא"כ גבי אונס ליכא קלב"מ, משום דאין כאן מעשה איסור.

ז. קובץ שיעורים אות צו

הביא בשם השימ"ק, שמתעם אחר ליכא קלב"מ גבי אונס, משום דתנא דבי חזקיה מקיש מכה אדם למכה בהמה, והרי גבי מכה בהמה אונס גמור פטור, וא"כ ה"ה במכה אדם.

ועפ"י כתב, דלפי השימ"ק דין קלב"מ באונס תלוי בפלוגתת הראשונים גבי אדם המזיק, אם אונס גמור פטור או חייב, ודלא כרעק"א דנקט דגבי אונס לא שייך כלל קלב"מ.

חייבי כריתות שוגגין

ט. פי כהן סי' כט אות ג

הביא מחלוקת ראשונים לגבי חייבי כריתות שוגגין, אם שייך בזה קלב"מ לפי ר' נחוניא בן הקנה, וכתב, דזה תלוי ביסוד הפטור דחייבי מיתות שוגגין, עיי"ש.

ח. אמרי חן סי' יח

כתב, שהמחלוקת בין השימ"ק ורעק"א תלוי ביסוד הפטור דחייבי מיתות שוגגין, דרעק"א סובר דפטור משום דמעשה איסור המחייבת מיתה אינה מחייבת ממון, אולם השימ"ק סובר דהפטור הוא דין חדש, ד'לא תחלוק בו בין בשוגג בין במזיד', והיינו, דכל מעשה שאילו היה במזיד היה פטור מממון משום קלב"מ, פטור גם בשוגג. ולכן ס"ל להשימ"ק, דפטור זה שייך אפילו במקום דליכא איסור כלל, כגון אונס.

אכן גרסה, דהרמב"ם השמיטנו צום דעיקר דיו של צא במחמתה הוא דרממנא שויי לאון לו דמיס, ועל כן ממילא דהא דלם הרגובו פטורין אינו חלויי צום שרעות להורגו משום הלל הנדרף, כי אם דפטורו מנד עלמו משום דחלם עני בעלמו דין דלון לו דמיס, ואף אם היינו יכולים למלא דמיס ונצרח קטילה, וכן הן דברי הרמב"ם דהכל במחמתה אין לו דמיס ומשום הכי אם הרגובו פטורין וזהו עיקר הפיטור משום דלון לו דמיס, ונמלא דבאמת שני דויגס הם, הדא דדין של און לו דמיס שהוא הלוח דין בגופו של הרוצח ובלא במחמתה שנחשב כגברא קטילה ופקט מיניי היוב רימה וזהו הדין דלם הרגובו פטוריס, ועוד נכלל בקרקא דלון לו דמיס דין של רימה שיתון להורגו משום הלל הנדרף, וזהו שהלקן הרמב"ם לשנים משום דבאמת שני דויגס הם, הלוח הדין שנגופו דרממנא שויי לאון לו דמיס ונצרח קטילה שזהו המושיל לפערע על הריגתו, ושנית הדין דיתון להורגו משום הלל הנדרף. ולפי"ז נראה דגם הא דהניח בחוספחא דלם נצחו בו פטורין מקרא דולא חקחו כופר וגו', יסוד דין זה הוא משום דרממנא שויי לאון לו דמיס וחורגת גברא קטילה צי מגזביי, ועיי"כ דיוו כנצרח קטילה לכל מילי בין לענין פטור הריגה בין לענין פטור חבלה.

ועכ"פ נמצינו למדים דהא דרוצח פטורים על הריגתו אינו חלוי צום שרעות להורגו משום הלל הנדרף, כי אם דכוח דין בפיי"ש משום דחלה צי תורה און לו דמיס ונצרח קטילה, והוא הלוח דין בגופו של הרוצח המושיל לפטור על הריגתו כדון גברא קטילה גם בלא עממא דהלל הנדרף, ולפי"ז נראה דזהו יסוד דיוו של הרמב"ם דברוצח שכולל להלילו באחד מאבריו אף דלסור להורגו מי"מ פטורים על הריגתו, משום דס"ל דהא דביכול להלילו באחד מאבריו אסור להלילו בפנש, היינו רק דלא ליכא המלוח והרשעה של הריגה הרוצח שהוא משום הלל הנדרף, אבל זה הדין השני שיש ברודף דלון לו דמיס ונחשב כנצרח קטילה, זה לעולם איחי אף ביכול להלילו באחד מאבריו, דכל שעלם מעשה הרדופה יש צה דינא דיתון להלילו כנפשו חלה על הרוצח דינא דלון לו דמיס ואון חייבין עליו, והגע ע"מך, הרי שיש אחד בסוף העולם שאינו יכול להלילו אה הנדרף אלא חייב יברוג לרודף הלא הוא מותר להורגו ויתון לגביי להלילו כנפשו, ואיי"כ נמלא דברודף בעלמו יש עליי חלות דין דיתון להלילו כנפשו, והדין דיכול להלילו באחד מאבריו חל לגבי כל מילי ומליל בפיי"ש שכל שכולל להלילו באחד מאבריו אסור להורגו, ואיי"כ כל זה הוא לענין עיקר דין ההלל שגאמרה לגבי המלילים, אבל הדין דלון לו דמיס דהוא הלוח דין בגופו של רודף ואינו שייך להמלילים, צום כל שהרואה בעלמו יתון להלילו כנפשו לגבי מי שיהי חלה עליי הדין דלון לו דמיס, וממילא דכל אדם און חייבין על הריגתו, דבהדין דלון לו דמיס און חילוק בין מי שבורגו דהוא הלוח דין על גופו שנחשב לגברא קטילה, וזהו שכתב הרמב"ם דאף דהוי ככלל שופך דמים כיון דפקט מיניי דון רשות מי"מ און חייבין עליו, כמש"כ דזה הוי דין בפיי"ש דאון חייבין עליו משום דלון לו דמיס, ואפילו אם נימא דגם לענין הדין דלון לו דמיס גיי"כ דיוו מתחלק, דלגבי מי שאינו יכול להלילו אלא כנפשו חלה בו תורה און לו דמיס, ולגבי מי שכולל להלילו באחד מאבריו הרי הוא ככל אדם ופקט מיניי גם חלות הדין של און לו דמיס, מי"מ כיון דנצרחא דברודף דלון לו דמיס הוא חלות דין בעלמו של הרוצח, אי"כ יל לענין להתחייב מיתה על הריגתו כל דא און לו דמיס שיש בו די לפטור, ומאחר שיש בו עכ"פ תורה און לו דמיס לגבי מי שיהי, שוב און חייבין עליו מיתה, וזהו שכתב הרמב"ם דהורגו און צי"ד ממתין אוחו.

פי"ג הי"ב הרוצח גרור כותל ומזרה האבן לחחורי והרגה חייב מיתה צי"ד שמכהו ביה צלח וכו' זרק אבן למעלה וכלכב ללדדון והרגה חייב עכ"ל, מקור דבר זה הוא בסנהדרין דף ע"ז ועיי"ש, אלא דהתוס' שם הקשו דליל עממא דאלול ומחו, והרי קי"ל דלכחו סכינו ומשאו שהיתון בראש גנו ונפלו ברוח מלויי והזיקו מתייבבי משום אש ולמי"ד אשו משום הלוי חייב גם כנפשות כדמוכה בב"ק דף כ"ב גבי עבד כפוח לו דחיכה בלש גם היוב מיתה למי"ד אשו משום הלוי, ואיי"כ גם בלא אלול מכחו לריך הוא להתחייב, וחורגו דהסוגיא דסנהדרין קיימא כמי"ד אשו משום ממונו, ולפי"ז קשה על הרמב"ם שפסק בפיי"ד מה"ל מקו ממון דלשו משום הלוי, וגם פסק שם דבעבד כפוח לו וגדי סמוך לו פטור מתשלומין אף בלא הלוח בגופו של עבד, והיינו משום קלבי"מ, ואיי"כ למה הולך הכה לעממא דמכחו היא בלא ובקשית הרוס, ולי"ע.

והנה בב"ק דף מ"ג ח"ל רבא חייב אשו שלא כטובה עפיי"י עדים נשלו דמיס ומנא ליי לרבא דלא משלם חילימא מתנת כיי גדי כפוח לו ועבד סמוך לו ונצרך עמו חייב עבד כפוח לו וגדי סמוך לו ונצרך עמו פטור האמר ר"ל כגון שהלוח בגופו של עבד דקלבי"מ וכו' אלא רבא גופי אצטוויי מבטיח ליי אשו שלא כטובה מי משלם דמיס או לא מי אמרינן גבי שור הוא דכטובה משלם כופר שלא כטובה משלם דמיס אבל אשו דכטובה לא משלם כופר שלא כטובה נמי לא משלם דמיס או דלמא כיון דגבי שורו שלא כטובה חייב דלוחה כופר משלם דמיס גבי אשו נמי חייב דכטובה לא משלם כופר שלא כטובה מיתה משלם דמיס ולא ידעינן תיקו עיי"כ, ועיי"ש בפירש"י דרבה כריי ס"ל דאשו משום הלוי ולכחי קמייבעש ליי דוקא בלשו שלא כטובה דכטובה פטור משום דקלבי"מ, חולס בחוס' שם מפרשיי דהסוגיא הכה קיימא דוקא אליבא דר"ל דלשו משום ממונו דהויא דמירא דשור וכה דקאמר אשו שלא כטובה לאו דוקא נקט דהיי"כ כטובה עיי"ש דדבריהם, וכבר הקשו הראשונים על פירש"י דהרי קי"ל דגם חייבי מיתות שנגינן פטורין מתשלומין ואיי"כ גם בשלא כטובה קלבי"מ, ורבה בעלמו קאמר בכתובות דף ל"ב דליכא למי"ד חייבי מיתות שנגינן חייבין מתנה דבי חוקי, דלא חלקת צו בין שנגג למזוד בין מתכיון לשלחין מתכיון להייבו ממונו אלא לפטורו ממונו, ובעיי"כ דרבה הכה אליבא דר"ל קאמר למימחי ומתניתא מסוייב ליי לריי דלשו משום הלוי, או דקחי הכה בלשו שהוא ממונו בעבד כגון דכלו ליי הלוי כדאיתא בהם, עיי"ש בדברי הראשונים מש"כ צה, ועוד יותר קשה על פירש"י דאי בלשו שהוא הלוי קיימין הכה ואחינן להייבו משום הלוי ומטעמא דהוי שלא כטובה, אי"כ מיי"ש אש משאר רוחא שלא כטובה דאיפלגי רבי ורצנן בסנהדרין דף ע"ש אש חייב חייב ממונו או לא, ורבה בעלמו קאמר בהם דהוי דתנא דבי חוקי מפקא מדרבי ומפקא מדרבנן ומסיק שם דלאו בר קטלא הוא ולא בר ממונא הוא, ואיי"כ הלא היי"כ גם בלשו למי"ד אשו משום הלוי דהוי רוחא ממש, ומיי"ש אש משאר רוחא שלא כטובה, והן הן דברי התוס' שכתבו דהסוגיא הכה קיימא דוקא למי"ד אשו משום ממונו דהוא דין חייב ממונו מחודש כמו שור, ואלוייב הוא דשייך לייבעיא אש נאמר צי גם חייב דמיס של אדם כמו גבי שור או לא, אבל למי"ד אשו משום הלוי היינו אדם החוקי, וידון ככל רוחא שלא כטובה, ולא שייך למילפיי מחייבא דשור כלל.

והנה ברמב"ם פ"ד מה"ל חובל וזוקק הליי"כ זיל הנוגף אה האשה וילאו ילדי ומחה אפי"ש שביי שנגג היי פטור מן החשולמין וכו' שנאמר ולא יחי אסון וגו' לא חילק הכתוב בין שנגג למי"ד דבר שיש בו מיתה צי"ד לפטורו מן החשולמין בדי"א

שיחשז אללס ממון ונפשות לאחד. (יש לחלק דהתם כיון שחייב מיחה מזד עזמו והדיון הוא על הקהל להמיתו לא מיקרי אלא נפשות להקהל כולו ולא לכל אחד לחודיה יש להוסיף עוד דהתם ודאי שייכא סברת השע"מ ומהר"ם שי"ף שאם לא יתרגוהו אלה יתרגוהו אחרים שעל כולם מזוה אחת אבל ברודף על כל אחד מזוה מיוחדת להציל הנרדף) י"ל דככל מיתוח זי"ד דבעינן זכו העמדה בדיון ל"ש לומר בשעת המעשה שנתחייב מיחה לשום אדם זמה שיוכלו להתרגו אחר העמדה בדיון ומשו"ה אינו חלוי אלא בסברת החיוב אבל ברודף דלא בעינן העמדה בדיון שייך לפוטרו משום זה שהכל חייבים להתרגו.

וגרמא עוד דככל חייבי מיתוח הפטור דקיס ליה דדרבא מיינה הוא זמה שעשה מעשה שבשצילה מתחייבים מיחה אבל ברודף ל"ש הכי טעמא שהרי מעשה הרדיפה לחודה אין עליה עונש מיחה אלא משום הללח הנרדף דהא זיכול להצילו באחד באזריו לא יתן להצילו בנפשו וגם דלאחר שכלתה רדיפתו פטור. והא דקילבדר"מ ברודף ומחחרת אין זה שבציל שהמעשה יש זה עונש מיחה אלא שבציל החיוב מיחה עזמו וזכה הוא שכתב הריב"ז דמיקרי נפשות לכל שחייב להתרגו וכדקדוק לשונם בז"ק כז: שהכל חייבים להתרגו להציל הנרדף.

ובזה יש לפרש מה שהקשה השואל בתי הרשב"א ח"ה סי' י"ח דמאי קא מדמי מחחרת להביא דגונז כיס בשבת דהתם זי"ד קא מחייבו ליה מיחה על מלאכת שבת ולא מזו לחיובי ממון דרחמנא אמר כדי רשעתו משום רשעה אחת אהא מחייבו וכו' והא דמחחרת לא דמיא להא דאין בדבר חיוב מיחה זי"ד כלל אלא ממון לחודיה והרשב"א השיב ליה שאיצרלא לא משום כדי רשעתו פטרי ליה אלא משום דכתיב ולא יהיה אסון יש לפרש דה"ע דל"ש דמחחרת דרשא דכדי רשעתו משום דהא דחייב מיחה לא על רשעתו אהא מחייבו אלא להללח הנרדף דחייבו בעל הבית ומה שכתב השואל שאין בדבר חיוב מיחה זי"ד ר"ל דלא דמי למיתוח זי"ד דהתם הרשעה מחייבתו בעונש וכפרה דמיחה (ועיין לקמן ס"ק ד' ביאור אחר בדבריהם¹).

או שאין זה רשעה המסורכ לזי"ד וכו' כמו כריתות דאמרין במכות י: דלא ממעטו מכדי רשעתו ומשמע שם מדכרי שמשפיע

סימן י"ט

קילבדר"מ ברודף וממונא משלם מילקא לא לקי

(א) דף לא. בתום ד"ה רב אשי כתב הריב"ז א דחשיב מיחה ותשלומין לאחד ברודף למסקנת הגמ' בסנהדרין משום שחייב מיחה לכל אדם ואפילו לבעל הכלים דהכל חייבים להתרגו להציל הנרדף והמאזרי בסנהדרין דף י' הביא ראייה מזה דעדים שהעידו פלוני זא על זת פלוני והחזמו דמיקרי ממון ונפשות לזת ואע"ג שכלאו איכה נמי מיקטלו משום הבעל דהא רודף מיקרי נפשות לבעל הכלים אע"ג שכלאו איכה נמי מיקטיל והנה בתום דילן כתבו דמיקרי ממון לזת ונפשות לזח שזא עליה וכן היא גירסת השע"מ והמהר"ם שי"ף והפ"י בתום עי"ש וכתבו העעם משום שכלאו איכה נמי מיקטלו והיינו שאינו פוער משום קס ליה דדרבא מיינה אלא אם שבצילו זאה המיחה שאז אינו יכול להתחייב ממון שבצילו אבל אם כלאו איכה נמי מיקטיל הרי הוא מתחייב ממון וכן הביא הרמ"ה בשם י"מ. ולריך לזאר לדידכו החילוק זין זה להא דהריב"ז א ונראה דהנה להריב"ז א פלוגתת הס"ד והמסקנא בסנהדרין היא דלהס"ד שם כיון דסבת חיוב מיחה הרודף זאה שבציל הנרדף משו"ה אם שזר כלים של אחר מיקרי ממון לזח ונפשות לזח וזכהמסקנא ס"ל דאע"ג שסבת החיוב היא משום הנרדף מ"מ כיון שהחיוב להתרגו הוא גם על בעל הכלים מיקרי ממון ונפשות אחד וא"כ יש לחלק בפשיטות דזבעל והזת שהם אינם אלא סבת חיוב מיחה העדים והזי"ד הם ההורגים אותו ולא הזת שפיר י"ל שכיון שכבר חייבים מיחה שבציל פדוחם על הבעל לא הוסיפה הזת בחיוב מיחתם כלום אבל ברודף להמסקנא שהפטור הוא ממה שגם בעל הכלים יכול להתרגו א"כ כל אחד מעשה הריגתו היא מיוחדת לו כשלא יתרגו אחר יתרגו בעל הכלים.

ויש לזאר סברת הריב"ז א דמסקנת הגמ' דמאי שגא כזא ברודף מכל חייבי מיתוח שע"י זי"ד לא מיקרי נפשות אלא לזח שבצילו נתחייב המיחה זי"ד ולא לאלה שיתרגוהו נמי הרי יד כל העם תהיה זו באחרונה. ואפילו להעדים שיד העדים תהיה זו בראשונה וכן להזי"ד לא מזינו

(1) וזכהאחיזור אהע"ז סי' י"ח סק"ג נסתפק אם רודף מיקרי רשעה המסורכ לזי"ד כיון שהוראה דיון ע"י זי"ד הוא

סוגיית הדף

סב

חידושי

כתובות

רבי ראובן

סימן י"ב

ב' וי"ל דמה"ט לא יהיה שייך ברודף הך דרשא דתנדב"ח דכל סברת תנדב"ח דהמטעה שחולל לחייב מיחה היא פוטרת אפילו כשאונה מחייבת מיחה אבל ברודף אין כאן מעשה המחייבת אלא החיוב מיחה לחוד הוא שפוטרת⁽¹⁾. וי"ל דה"ט דהגרש"א בדו"ח כתובות לג. שכתב דברודף אם לא הזכירוהו שאין הורגין אותו לא דמי לחייבי מיתות שוגגין אלא שבסברת הגרש"א י"ל נמי דבכל הזכירוהו אין זה מעשה רדיפה כלל.

והיינו טעמא שהטעה"מ פכ"ד מה"י שכתב דלמטעמ"מ שס שנסתפק לומר ברודף אחר העריות יהיה אסור להורגו בשעת א"כ בשעת לא יהיה שייך דין קילבדר"מ ויהיה חייב בתשלומין וכ"כ הפ"ג בפתיחתו לאו"ח חלק א' ולכאורה הא לא גרע מחייבי מיתות שוגגין דמרבין מדתנדב"ח ולהג"ל יוחא דברודף ל"ש הא דתנדב"ח (ויהיה ל"ל דבשעת כיון דמדינא אסור להורגו לא דמי לעמד בדיון וצ"ח שכתב הקל"ה"ח בס"י כ"ח דמ"מ הו"ל כח"מ מזדקין).

וגם יש ליישב בסברא זו את משכ' הגרש"א בדו"ח דף כע. שאם לא נפטור נכרית מקנס אלא משום דקילבדר"מ משום דקנאין פוגעין בו א"כ בנתינת דהויא ספק אם היא מגרי אריות יהיה חייב לשלם ול"ש זה הממט"ה דשמה נכרית היא דאפילו אי כלפי שמיא גליא דנכרית היא ל"ש קילבדר"מ כיון דמספק לא קטלינן ליה. ולכאורה תיקשי עליו מהמג"א בס"י רע"ה שכתב מלאכה שאין לריכזה לגופה אי חייב דבספק קילבדר"מ הממט"ה ולהג"ל י"ל דהתם אי כלפי שמיא גליא שיש זה חייב שכתב הו"ל כחייבי מיתות שוגגין וכן מלאכה באחיזתו ס"י כ' ס"ב אבל בקנאין פוגעין בו ס"ל להגרש"א דליכא זה מעשה עבירה שיש זה חומר דעונש מיתה כיון דרק קנאין פוגעין בו ואם

פירש חו אסור להורגו ומ"מ שייך בזה קילבדר"מ משום החיוב מיחה עלמנו כיוון שאפשר להורגו. ומש"ה אי משום ספק אי אפשר להורגו חייב ול"ש בזה הא דתנדב"ח (ועדיין יש לפקפק כדיון דבאמת חייב מיחה ואנן משום דלא ידעינן אי נכרית היא לא מלינן למיקטליה ליהו כעמד בדיון וצ"ח וכעין משכ' התוס' צ"ק דף מו: ד"ה גליא לענין ליכא לאישתלומי מהאי וכו' אבל י"ל שאין בזה חייב מיחה משום דלמטעמ"מ נמי ספק הוא ואין קנאין פוגעין אלא צ"ח על נכרית ודאיה ולא על ספק נכרית) (ואכתי ל"ש בזה דבהמלחמות פ' בן סורר קרי לה חייבי מיתות דמש"ה מיקרי עריות לענין יברג ולא יעצור).

והנה רש"י בסנהדרין עב. פירש דהא דפטור מתשלומין במהרת אעפ"י שניזול הוא משום דקו"ל דחייבי מיתות שוגגין נמי פטורים וכן משמע גם בת' הרשב"א שהבאנו לעיל שכתב דמלא יהיה אסור דרשין אפילו חייבי מיתות שוגג וטעמא דמילתא דכל דאפשר לבא לידי מיתה פטרו הכתוב מממון וכדחני חזקיה וכו' אעפ"י שאינו חייב מיתה ממש פטור מממון, ולא במיתה צ"ד בלבד אמרו אלא אפילו הבא על אחותו וכו' הואיל ויתן להזילו בנפשו ואעפ"י שלא היה שם בשעת ביאה שום מליל אלמא כל דאפשר דאחו לידי מיתה פטור מממון. ומשמע דס"ל כדיון שניזול כחייבי מיתות שוגגין דמי, ולמאי דאמרן דברודף ומתרת ל"ש הא דתנדב"ח א"כ למאי דס"ל לרש"י והרשב"א דכיון שניזול אין זה חיוב מיתה שבמזיד וכמו שנבאר להלן א"כ לא יהיה שייך בזה דין קילבדר"מ כלל, וכל שכן למה שפירשתי זאת בת' הרשב"א דברודף ליכא מעשה רשעה שפליה הוא מתחייב מיתה (אלא דלפי המבואר עכשיו דס"ל כפירש"י נראה שיש לפרש גם בקושיא השואל שבהרשב"א דהא דפריך דאין בדבר חיוב מיתה צ"ד כלל אלא ממון לחודיה ראונו לומר

דחיינו קושיא השואל שבהרשב"א אבל לענ"ד נראה שאין לומר כן דהא מדוי רשעו ילפינן שאי אהב מחייבו צ' רשעיות וחיינו מלקוח וממון ועכ"ל דממון מיקרי רשעה המסורה לבי"ד אפי"ג שחייבו על כל אדם ולא על צ"ד וגם לא בני העמדה כדיון אלא דהא דשייך בזה דין צ"ד לכפיה, אם לא ירצה לשלם, ולכאורה מיקרי מסורה לבי"ד א"כ חיוב מיתה דרודף נמי דכוחה שאם לא רצה זה שצ"ד להזילו בנפשו להורגו כופין אותו כמו בכל מ"ט ג"ח וגם מסורה להורג צ"ד.

(2) וי"ל נפי זה דלמסקנת הגמ' בדף לה. איכא תרי דיני דקילבדר"מ: פירושו דקרא דולא יהיה אסון הוא דין אסון ולא אסון ממש, ומדתנדב"ח ילפינן דאיכא נמי פטורא דאסון ממש

וכיינו מעשה העבירה בלא החיוב מיתה ורודף מדין אסון שנקרא הוא דילפינן, וכן משמע מהמכרש"ל שהילק דבעבדין החומרא חפיסה נמי לא מהני ובלא עבדין החומרא מהיא חפיסה דמשמע דאיכא תרי דיני, והנה כנראה צ"ח יסודו על סברת הרמב"ן במכות דף ג. דבקילבדר"מ כאן דמקיים צ"ח כולא מילתא הא ומש"ה מיקרי כאשר זמם ככולא שיי"ש וכו"ל כמו ששלם ומש"ה לא מהני חפיסה (ולפי זה י"ל כהקל"ה"ח ס"י כ"ח דל"ש נמי פטור ולא כהנתיב"מ שם) וס"ל להמכרש"ל שזה אינו אלא בעבדין החומרא ולא בשוגג אבל קשיא לי דבהרמב"ן בדף ז': כתב דלמסקנת הגמ' דרשין אסון ממש ולא דין אסון וא"כ יהיו אשכחו תרי דיני וז"ע.

משום שניזול ממיחה ומדוקדק לשון הקשצ"א שכל תשובתו ואריכות לשונו אינן אלא לתרץ קושיה בשאל דכחא ליכא חיוב מיחה כיון שניזול.

וצ"ל דרש"י אזיל זכא לשיטתו בצ"ק לה. שפירש דצמצטיר דלא צבי ליה לאפרו דהוי מקלקל נמי פטור מתשלומין משום דתנדב"ח ואע"ג דאין זו איסור מלאכה כלל ומוכח דס"ל דטעמא דתנדב"ח לאו משום דס"ל דמרבין אסון ממנו והיינו מעשה הפעולה שאין צב דין אסון משום שוגג אלא דכל שאפשר לו לצב לדי חיוב מיחה פטור הכתוב ממנו וכלשון הרשב"א בתשובתו ואפילו כשאין צב מעשה עברה דאיסור מלאכה כלל ולשיטתו גם במחירת ורוחף אעפ"י שאין צבן מעשה עברה שיש עליה עונש מיחה שייך צבא הא דתנדב"ח משום דאפשר דאחו לדי מיחה אילו היה שם מזיל וכלשון הרשב"א.

ג) ובאחיצור חאהע"ז סי' כ' ס"ק ה' הביא הא דפי' רש"י בסנהדרין עב. דלא חשיב לה מזיד ופירש בטעמו משום דכיון דניזול פרח חיובי' מיניה ואזלינן בתר השתא בשעת חיוב הממון שפטור הוא ממיחה (ולפי זה שגם רש"י מודח בעמד דדין וצרה דהו"ל כח"מ מזידין כיון שהשתא נמי חיוב הוא) והביא שהרמ"ה שם חולק וכתב דאפילו למ"ד ח"מ שוגגין חייבים לשלם הכא צבאיה שעתא מיחה הוה איכא חיוב מיחה והביא פלוגתא החוס' והרמ"ה צמכות ע"ז גבי גזל הגר ומשכנו ששרפו צחי הגר ונתחייב ממנו ומת הגר שהחוס' שם ד"ה החס כתבו דכיוון דפקע ליה שיטצודיה ליכא למיפטריה משום צ' רשעיות והרמ"ה לפי גירסתו צבגמי' פטר ליה משום צ' רשעיות וכתב שהרמ"ה אזיל צבא לשיטתו דכמו גבי חיוב מיחה חשיב ל"י מזיד משום הוה שעתא אע"ג דבתר הכי פרח מיניה חיובא ה"ג לענין ממונא אף דלכשמת הגר פרח חיוב ממון מיניה חשיב כחיוב ממון והחוס' ז"ל דאזלי צשיטת רש"י צסנהדרין ומשום הכי צממון נמי כיון דפרח חיוב ממון מיניה כשמת הגר חשיב כלאו צר תשלומין וחייב מלקות.

והגה למכ שכתבתי אי אפשר לומר כן דעת החוס' ולפי' רש"י בצ"ק לה. הוא דאיכא למיפטריה לצב במחירת משום דתנדב"ח ואע"ג דרש"י אזיל בתר השתא הכי מילי לענין דין אסון צצמיד דהיינו חיוב המיחה ממנו דכיון דליכא צשעת התשלומין לא מיקרי חיוב לפטור אצל צבא

דמרבין מתנדב"ח סגי צבא דכחא אפשר לצב לדי חיוב מיחה צבאיה שעתא אצל לשיטת החוס' צצ"ק לה. שכתבו דצבאין לריך לאפרו שאין איסור מלאכה ליכא למיפטריה מתנדב"ח א"כ צבא צמחירת ע"כ ז"ל דס"ל כהרמ"ה דחשיב כח"מ מזידין דכיון דצבא צמחירת ליכא מעשה עברה שחייב עליה מיחה אס כן ל"ש למיפטריה מתנדב"ח.

אלא שיש לחלק דווקא צבך מיעוטא דממעטין מכדי רשעתו דמשום שחי רשעיות אי אחת מחייבו ס"ל להחוס' צמכות דתליא צאוחה שעה שמלקים אותו שאס מחייבים אותו שחיס הוא דפטור אצל אס צבאיה שעתא צבך נפטר מהממון אי"ו אחת מחייבו שחי רשעיות אצל צבא צמחירת דילפינן לה מלא יכח אסון הא אס יכח אסון לא יענש מודו החוס' להרמ"ה דכיון שצשעה שנתחייב הממון היה עליה דין אסון נפטר מהממון.

ד) ועוד יש לומר שהחוס' צמכות ס"ל כהחוס' רי"ד צצ"מ דף לא. שכתב דדינא דממונא משלם מילקא לא לקי דצעי שאין לו מה לשלם לוקה ואעפ"י שהוא חייב גם עכשיו מ"מ כל שאינו משלם לוקה.

ובסברת החוס' רי"ד היה נראה לכאורה דגם צחייבי מיחה וממון ס"ל הכי שאס לא ענשוהו מיחה חייב לשלם ממון ופליג על הרמ"ה ועוד יותר דאפילו בעמד דדין וצרה יחייב צממון, ולא צממונא משלם מילקא לא לקי לחודה קאמר לה. שז"ל החוס' רי"ד שם: דמדאחנן אסרה תורה אפילו צא על אמו שמינין דאע"ג דשלא מציא למיתצטיה צדינא למישקל אחננה מ"מ שם אחנן עליו דכי יחיב לה מדעתיה פסול להקריבו ה"ג הכא (צחוסס פי פרה) אע"ג דאיכא ממונא ומלקות וממונא דחי למלקות לא להפקיע שם מלקות ממנו אלא עדיין שם מלקות עליו וממונא הוא דלא צביק ליה למיחל וביכא דלא יחיב לה ממונא כגון שהוא עני ואין לו מה ליתן מלקינן ל"י עכ"ל וביאור דבריו לפי פשוטו הוא שהביא ראייה מהא דצבאחנן גבי מיחה וממון חייב ללאת ידי שמים ואס נתן שם אחנן עליו, שאין זה פטור צחיוב הממון שאס כן היה לו להפטור גם מלאכת ידי שמים. אלא דין הוא צמעשה צבי"ד שאין צי"ד עושים לו שני דינים לעונשו מיחה וגם לכפותו לגבות ממנו ממון וא"כ ה"ג צממון ומלקות נמי הדין הוא שאין צי"ד עושים לו שני דינים וא"כ היכא דממונא משלם מילקא לא

סוגיית הדף

שו"ת

סימן ה

אחיזר

כה

שהשותף הניזק שמר היום והשותף השני הזיק וכיון שאינו שומר ורק מצד מזיק דשוגג פטור ופולתו בזה.

שוב התבוננתי די"ל דכיון דאגב"י קני' וכיון ששלח בה יד כלתה שמירתו יעוי' בקצוה"ח סי' שמ"ד מה שהביא דברי השימק"ו דהיכא דטבחיה בתורת גניבה דכלתה שאילתו והבן שעתא רמי עליו חיובא ולא למפרע וה"נ במנסך דמדאגב"י קניא והוי גולן וכלתה שמירתו ורק מטעם גולן מחויב והדר דינא דבהזיק שא"נ יכול לומר הרי שלך לפניך, והא דתני בשוגג פטור בע"כ צ"ל דאיירי ג"כ באופן שהגביה מקודם לשם שליחות יד וגזילה דאל"כ בל"ז פטור מטעם קים ליה בדרכה מיניה ובמאי פליגי שם ר"י אי קנסו שוגג אטו מויד דהא בגוני דקלבר"מ גם במזיד פטור ועכצ"ל דמיירי שנתחייב מתחילה ע"י הגבהה ורק בשעת ניטוך ה"י שוגג וכיון שנתחייב מתורת גזילה אזלי ל"י דין שמירה.

אלא דבעיקר סי' הקצוה"ח בטעמו של השימק"ו צריך טעם דהא דאמרינן דכיון ששלח בה יד כלתה שמירתו היינו לחומרא שיתחייב השומר בהשבה כמו גולן אבל מהכ"ת שיופקע חיובי שומר וסברת השימק"ו נראה דדוקא היכא שהחייבים הם מדיני שמירה אמרינן דחל עליו החיוב למפרע דעל תנאי זה קיבל השמירה אבל אם החייבים הם מדין מזיק או גולן וגם לולא קבל עליו השמירה ה"י מחוייב על פי מעשיו לא נכנס בכלל קבלת השמירה ולא נתחייב למפרע דודאי עיקר החיוב השמירה הוא למה שיתחייב בתורת שומר או שואל ולא במה שיתחייב בתורת גנב או מזיק ולהכי אינו מחויב למפרע, ולפ"ז י"ל דעל מה שאינו מחויב בתורת מזיק בהזיק שאינו ניכר ומצד גזילה שיכול לומר הש"ל כמו בפירות שהרקיבו מקצתן כמש"כ התוס' בב"ק נ"ו לחלק בין גולן ושומר בזה ראוי שיתחייב מטעם שומר והדר יקשה דיתחייב גם בשוגג מצד שמירה לשי' המהרש"ל, אולם י"ל דמזה יהי' סיעתא לשי' הרמב"ם שפסק בפ"ג מהל' גניבה היתה פרה שאולה וטבחה בשבת דפטור ואע"פ שפסק בפ"א מהל' שאלה דאם הניח להם אביהם אחריות נכסים חייב לשלם וכמש"כ הרה"מ והכ"מ דלא גריס ופליגא בדר"פ דלכו"ע פטור בכה"ג דהוא בתורת תנאי דאם יתחייב באותו שעה מחויב למפרע ולהכי מצד שומר א"א לחייבו דהא קלבר"מ כיון דחייבו בשעת פשיעה וע"כ מחויב רק מצד גולן משום מדאגב"י נתחייב וע"ז הא יכול לומר הרי שלך לפניך ומחויב רק מדין מזיק במזיד אבל בשוגג פטור ונבאמת ד' המל"מ בפ"ג מהל' גזילה שכו' דכל היכא דנתחייב מצד גזילה ועשאו הזיק שא"נ בידים אף בשוגג חייב תמוה מאד דהא מפורש במשנתנו דבשוגג פטור אף על פי שנתחייב מצד גזילה מדאגב"י קניא.

ה

(ו) **ומה** שפלפל בהא דע"ז נ"ט אמר ר"א האי עכו"ם דנסכי' לחמרא בכונה דשרי למשקל ממנו דמי' ובריטב"א ובתה"א ובכ"י הביאו מחלוקת הראשונים אם הגירסא בכונה דוקא דשלא בכונה גם ישראל פטור וגם מש"כ הבי' דאטו נכרי אַנתיה בתקנתא דרבנן שיהי' חייב על

הזיק שא"נ אמרתי להעיר דאפ"ל דבן נח חייב על גרמא בנוקין והוא עפ"ד הגמ' דסנהדרין ע"ז דפליגי במצמצם ומאן דמחייב מצמצם מקו"ח מה רוצה שלא עשו בו שוגג כמזיד ואונס כרצון כו' נוקין שחייבו בו שוגג כמזיד כו' ומאן דפטור כו' וקיי"ל דחייב והיא מקו"ח [ועי' ברמב"ן בקונטרס גרמי דקרי ליה למצמצם גרמא] ולפ"ז בן נח שפסק הרמב"ם בהל' מלכים דחייב על גרמא כמו בהניחו ברעב ומת ואם הוא חייב מיתה על גרמא דלא עשו בו שוגג כמזיד דגם ב"נ פטור על השוגג כמש"כ הרמב"ם רק דא"צ התראה והי' לו ללמוד אבל בשגגת מעשה פטור ואם הוא חייב מיתה על גרמא על נוקין לא כ"ש, ולהנ"ל י"ל דהזיק שאינו ניכר לא גרע מגרמא ע"י ברמב"ן בדיני דגרמי ומבואר ג"כ העושה מלאכה בפרת חטאת דהוי הזיק שא"נ והיא גרמא דחייב בידי שמים ואם ב"נ חייב על גרמא חייב ג"כ על הזיק שאינו מצד הדין ואין חילוק בין שוגג למזיד וא"ש.

ועפ"ז נסתפקתי דאפשר דנכרי חייב על פשיעה דאע"פ דעל דין שמירה נתמעט מרעהו כמש"כ הקצוה"ח בסי' ע"ב ובנתיבות שם ועי' במחנה אפרים בהל' שומרים ולפ"ז י"ל דניהו דנתמעט מדין שמירה מ"מ הא פשיעה לד' הרמב"ם הוי כמזיק והחולקים עליו ס"ל דמטעם מזיק לא יתחייב דהא הוי גרמא כמבואר בכ"י סי' ס"ו בשם הראשונים החולקים עליו וגם לד' הרמב"ם דפשיעה מטעם מזיק הוא רק בשומר אבל אם אינו שומר אינו מחייב על פשיעה כמבואר בב"ק נטירותא דדהבא לא קבילת עלי ואינו חייב אף בפשיעה משום דהוי גרמא בנוקין כנ"ל אבל אי נימא דנכרי חייב על גרמא א"כ בפשיעה דלא גרע מגרמא דבעל החפץ סמך על שמירתו ואף שאין לו דין שומר ג"כ חייב על פשיעה, אולם הוא דבר חדש ואפ"ל דבמצמצם דחייב בישראל דילפינן מקו"ח ל"ש לומר דהוי כמיתה ופטור בשוגג לפי דמקו"ח ילפינן דמצמצם ג"כ בכלל דמכה בהמה ישלמנה וממילא דנתרבה שוגג כמזיד ואונס כרצון כשאר נוקין אבל בנכרי אם נתחייב בגרמא אי אפ"ל דהוא בכלל מכה בהמה ישלמנה דהא ישראל פטור על גרמא וע"כ זה שהוא חייב על גרמא רק מדין קו"ח דהוא חייב על מיתה ע"ז אפ"ל דיו לבא מן הדין להיות כנדון דמה מיתה פטור משוגג אף בנוקין כן ויש לעיין בזה.

ו

(ז) **ע"ד** קושיית איזה מחברים לשי' רש"י בב"ק דף ל"ה דגם מקלקל פטור מטעם קלבר"מ וכתובות ל"א בורק חץ וקרע שיראין בהליכתו דפטור דלפטור מצד קורע וחידש כת"ה בחבורו שם לפי דבקורע בעינן שיהי' ע"מ לתפור ושלא ע"מ לתפור לא הוי מלאכה כלל דלא ה"י במשכן כמו שפירש"י בשבת ע"ג במשנה וחסם אחד תמה עליו מדרש"י בשבת דף ל"א דמבואר דסותר שלא ע"מ לבנות וקורע שלא ע"מ לתפור פטור משום מקלקל ולא הוי מלאכת מחשבת עכ"ד הנה מכבר ראיתי שפילפלו בקושי' זו ועינין בשאלות ותשובות מוהר"צ חיות ובספר ראשי בשמים, ובעיקר הדבר בקורע שלא ע"מ

שאצל"ג פטור אבל בפירש"י בדל"א בד"ה לעולם כר"י ס"ל דמלאכה שאצל"ג חייב ולדידי' אפילו שלא הי' לתכלית זה במשכן חייב ועכצ"ל הא דפטור בקורע שלא ע"מ לתפור ובסותר שלא ע"מ לבנות משום מקלקל דלא הוי מלאכת מחשבת ולפ"ז י"ל לשי' רש"י דסוגיית הש"ס בכתובות ל"א בזורק חץ וקורע שיראין בהליכתו ד' אמות בעי למימר אפילו לר"ש דפוסר במלאכה שאצל"ג ולדידי' קורע שלא ע"מ לתפור שלא היה במשכן לא הוי מלאכה כלל ול"ש בו פטור דקלבד"מ דדוקא היכא דהחטרון מצד כונה דמלאכת מחשבת במקלקל פוסר רש"י משום קלבד"מ אבל במלאכה שאצל"ג דגם בחבורה פטור ולא הוי מלאכה כלל גם לשי' רש"י אינו פוסר משום קלבד"מ.

ז

(ח) **ומה** שתמה כת"ר בזבחים מ"ב בד' פרים אמאי הוי חצי מתיר דהא הכשר הקרבן להתיר חלבו למזבח סגי בסדר הזאה אחת ומתחיל מסדר שפסק ורק שמעכב הכפרה והא פיגול שייך רק להיתר ולא להכפרה ע"כ תורף קושיתו ולכאורה יפה הרגיש דהא מבורר בזבחים ו' אמר ר"ש לא כיפרו על מה שבאו אלא שבאו מכח לשמו ואפ"ה לענין פיגול ל"ה עירוב מחשבות רק בפסח וחטאת כמבורר בזבחים כ"ח במשנה אלמא דאע"פ שלא כיפרו ולא עלו לבעלים לשם חובה מ"מ חשיב קרב המתיר כמצותו וכן נראה בדב' פרים מעלה האימורין מכל הפרים ע"ג המזבח דהא נחלקו ביומא ס"א רק לענין שריפת הבשר וראיתי שכ"כ המנחת חינוך בהגהותיו להרמב"ם בפ"ה מה' עבודת יו"כ שכן נראה פשוט מסברא וא"כ כיון שהזאת זריקת הפר מתיר אימוריו לגבוה ליהוי מתיר שלם.

מ"מ נראה בפשיטות דלהכי חשיב חצי מתיר דהא הקטרת האימורין הוא אחר כל הזאת כולן כמבורר ברמב"ם בה' עבודת יו"כ דבחסאות הפנימיות אם חיסר אחת מן המתנות לא עשה ולא כלום כלשון הגמ' בזבחים ל"ח והוי כאלו לא הוזה כלל ואי אפשר להקטיר אימורים קודם זריקת הדם ותנאי זה בכפרה דבעינן שיזה כל המתנות והוי כמתנה אחת ואם נשפך הדם בינתים ולא שחט פר אחר להשלים הזאות נראה בודאי דהוי כאילו נשפך הדם וע"כ מצטרפת דמה שמזה מדם פר אחר משום דהזאות הפרים מצטרפות לכפרה וחשוב זריקה אחת להתיר האימורין של כל פר ופר וכל זמן שלא נגמרו ההזאות אי אפשר להקטיר האימורין ועל כן חשיב חצי מתיר וא"ש.

לתפור ש"ס ערוך הוא בשבת ק"ה דקורע על מתו ובחמתו חייב הרי מפורש דכל היכא שמתקן בקורע חייב אף שלא ע"מ לתפור וכ"פ הרמב"ם וכבר תמה הגרע"א בנה"ש בדהתו"ס שבת ע"ג בד"ה וצריך שכי' דאפילו לר"י דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופא בעינן שיהי' צריך לעצים דלא מיקרי בעצים קוצר אלא בענין זה מידי דהוי אקורע ע"מ לתפור יעו"ש דהרי בקורע על מתו או בחמתו חייב יעו"ש.

ובישוב סתירת דרש"י שפירש בדע"ג דקורע שלא ע"מ לתפור לא הי' במשכן ובשבת ל"א פי' דלא הוי מלאכת מחשבת משום דהוי מקלקל נ"ל דבאמת הא דילפינן דגם תכלית המלאכה יהי' כמו במשכן זה אינו אלא למ"ד דמלאכה שאצל"ג פטור וס"ל דכל מלאכה שלא נעשית לתכליתה כמו שהי' במשכן לא הוי מלאכה כלל וזה נראה שי' רש"י בשבת ק"ה בקורע על מתו דלר"ש דס"ל מלאכה שאצל"ג פטור אינו חייב על הקריעה והתוס' שם בד"ה הא תמהו על זה דהא הוי מלאכה הצריכה לגופה כיון שהוא צורך מצוה (ועיני' בחידושי הרשב"א ובירושלמי) ולמש"כ סברת רש"י דכיון דקורע במשכן הי' רק לתכלית ע"מ לתפור א"כ עיקר מלאכה הצריכה לגופה בקריעה הוא ע"מ לתפור וכל שהוא לתכלית אחר מה שצריך לקרוע חשיב מלאכה שאצל"ג ולא הוי מלאכה כלל וזה נראה שי' הריב"ש הובא במג"א דבגוזו חייב אפילו מלאכה שאצל"ג שכן הי' מלאכת גוזו במשכן שלא לגופה ומשגחינן לפי התכלית שהי' במשכן.

דמ"ה נראה הא דפטור במלאכה שאצל"ג לר"ש גם בחבורה והתוס' בשבת דף ע"ה בד"ה טפי בסוף ה"ג תמהו בזה דבחבורה דלא בעי מלאכת מחשבת ליעו"ש ב"י מלאכה שאצל"ג ולמש"כ בשי' רש"י י"ל דשא"כ מלאכה שאצל"ג שלא הי' במשכן לתכלית זה לא הוי מלאכה כלל ולא דמי למקלקל דהפטור משום מלאכת מחשבת דהחטרון הוא במחשבה אבל מלאכה שאצל"ג שלא הי' במשכן לתכלית זה לא הוי מלאכה בעצם כלל ואין בחבורה חיוב וכל זה למאן דס"ל דמלאכה שאצל"ג פטור אבל למאן דס"ל דמלאכה שאצל"ג חייב לא משגחינן כלל על התכלית שהי' במשכן, ולפ"ז י"ל דמה שפירש"י בשבת ע"ג דקורע שלא ע"מ לתפור פטור לפי שלא הי' במשכן משום דמתניחין סתמא תני קורע ע"מ לתפור דמשמע דקורע שלא ע"מ לתפור פטור בכל גוני אף בקורע על מתו וחמתו וע"כ משום דס"ל כר"ש דמלאכה

סוגיית הדף

צד

חדושי

כתובות

רעק"א

גזרת הכתוב רק בחדל דלא אמרין קם לי בדרכה מנייה אבל מימי צריך שיכה זה הויב (ואף דהמכרש"א בחו ד"ה הכל מודים כחב ד"ל דלא מוקמי לקרא רק על חד מלתא לחוד, מימ אינו מוכרה, ונראה יותר כדברי הפני יהושע שם דכיון ד"ל דהקרא קאי על יבמה לשוק ולאוריי דלא צריך שיכה הויב ואפשר דקאי על גדה ובגזרת הכתוב דלא אמרין מלקא לקי ממונא לא משלם אמרין כי מנייהו מפקח ואוקמינן לקרא על יבמה לשוק ועל גדה ומוכה תרוויבו דאף דיש מלקות וגם אשפיי דאין זה הויב מימ משלם קנס, וממילא כ"ה בלחוחו. [אאב"ה]: שמעתי מאלמאי נ"י לבאר יותר, דלכאורה לגדרי הפני יהושע יקשה מה חזירו בחוסי דלרבי עקיבא ניחא, הא עדיין ו"ל כיון ד"ל דקרא אחי על חייבי לאון ו"ל דקאי על גדה כי מנייהו מפקח וקאי אחרוייבו. ואמר אלמאי לתרן, דלענין זה קיימא כסבכת המכרש"א דלענין כי מנייהו מפקח יותר ו"ל דקאי על כל חייבי לאון ממה דנוקי קרא לגדה לחוד. ואולם אלמאי פסק על דברי הפני יהושע, דהא כך דלא צריך שיכה זה הויב לא מקרי גזרה הכתוב, דהיכן מנינו בעלמא דבעינן שזי זה הויב אלא דהי ס"ד לומר כן, אבל לומר דקאי על גדה כיון דבגל החורה כרת פוער משלמונן יכי כאן גזרת הכתוב דאינו פוער, ממילא מסבכת לוקומי ביבמה לשוק דהחורה גלי דלא צריך שיכה זה הויב ואין כאן ענין גזרה הכתוב].

רא"כ כ"ז הכי דאי מוקמינן בחד הכי גזריב לדבר אי צוב שייך לומר שקולין כן וחי מנייכו מפקח או לרבי עקיבא מוקמינן יותר לכל חייבי לאון ולא לגדה לחוד כיון דאי מוקמינן לחייבי לאון לא נשמע אידך דין שיכה קנס לגדה, אבל הכא דאי מוקמינן לחייבי לאון נפיק מיני תרתי, חדא שלא צריך להיות זה הויב וחדא דלא אמרין קם לי בדרכה מנייהו ומלקי לקי, בודאי יותר מוקמינן לגדה וגזרת הכתוב רק דחייב לא לפטר משלמונן אבל בחייבי לאון ושאר חייבי כריחות אינו משלם קנס כיון דלית להון הויב, אלא עייב דר"י בן הקסה סובר דבכל מקום לוקח ומשלם וס"ל כרבי עקיבא דאין קדושין חופסין דלחייבי לאון ומוקמינן קרא דנערה לברות חייבי לאון ללמוד חדא מיני דלא בעינן שיכה לה הויב, אבל חייבי כרת פטורין מטעם קם לי בדרכה מנייהו, ודו"ק.

ובזה יש להמתקין כוונת חוסי שכחנו ולרבי עקיבא ניחא וכו', דמאי צבו זה הא צוב לא מהתרא קושייתם דלמלא מתני כרבנן, וגפי מ"ש ניחא, דאתרי נשעו עקיבא דלמלא נערה נערה רבי הא יקשה באמת על רישא דברייתא דר"י בן הקסה פוער בלחוחו משום קם ליה בדרכה מנייהו, ומדלא מפטר מטעם אין זה הויב מוכח דר"י נערה נערה, וא"כ אחרבי ח"כ, ולזה כתבו דלרבי עקיבא ניחא וא"כ ו"ל דר"י בן הקסה כרבי עקיבא ואצטריך נערה נערה חד לפשה וחד ללאון וכ"ל וק"ל.

[אאב"ה] שמעתי מאלמאי נ"י על פסק הרמב"ם והש"ע (סי' תכ"ד סעיף ב') ה"ל בחובל בחבירו ביום הכפורים אף בבתרו צו ממונא משלם מלקי לא לקי, דמ"ל זה, הא יש לומר למד דקיי"ל בכל מקום דמלקי לקי ממונא לא משלם ביינו משום דמלקות חמירה, ובחובל שאני דללאו הותרה מכללה בבי"ד כדאיתא בכתובות (דף ל"ב), וא"כ זהו רק בלאו דהצלה, אבל בחובל ביום הכפורים דללאו משום יובב"ס ו"ל דהוי כמו בעלמא דמלקי לקי נדון בחמורה. (ומכ"ע תמה אלמאי נ"י על גזון רש"י בכתובות שם ד"ל ואי ממונא לקווא וכו' תאמר בשאר חייבי ממונן כגון קנס דאונס ומפחה דלא הותרו מכללן בבי"ד, דאינו מוכן, דמה ענין ממונא דאונס ומפחה לכאן, דהא דנין הכא דללאו קיל דהותרה מכללה, וכו"ל לרש"י למימר תאמר צבא על חייבי לאון כגון ממזרה וכדומה דללאו לא הותרה מכללה הדין דמלקי לקי). ואפשר דיש סייעתא לברמב"ם מסוגיא דכתובות (נ"ה ע"ב) לא לריבא דבהדי דמחייב קרע שיראין דליה, הרי דללאו הוא דהצלה כיון דממונן הוא ממונן אחר דנין צי דמלקי לקי, א"כ משמע דהי"ל הכל בממונן אס הוא דהצלה, וא"כ בחובל ביום הכפורים ממונן משלם כיון דהוא ממונן דהצלה. ומימ אינו מוכרה כל כך, דיש לומר דרק בחובל אמרה חורה דממונא משלם

דללאו קיל דהותר מכללו והממונן חמור כיון דחייב צב דנריס כמבואר בכתובות שם, ובעינן דוקא תרוויבו דללאו ובממונן הוא דהצלה, אבל בקרע שיראין דאין הממונן חמור אמרין דמלקי לקי לכן בחובל ביום הכפורים דללאו חמור דלא ילפינן מחובל רק כמו בחבלה דללאו קיל והממונן חמור, וי"ש. עד כאן שמעתי מאלמאי נ"י].

ע"ב ולא"כ פטור והא"ריה מודה רצ"ה כר שכבר נתחייב בגניבה קודם שצא לידי איסור חלב. מיהו לא הוי מצי לאקשווי על מחני דכאובל תרומת חמץ אמאי פטור בחיוב דלפטר לומר דמהתם ליכא קושי דאס נאמר דחייבי מלקות פטורין משלמונן א"כ בשעה שהגביה עבר על צל יראה ויש צו חיוב מלקות כמו בקנה חמץ לברמב"ם ופטור משלמונן וכשאלכ"ה דאדאז חיוב מלקות דכל יראה צא חיוב כרת משי"ב פטור.

שם ה"ג בעידנא דאגבי קניי מחייבי בנפשיה לא הוי עד דחכיל קשה לי דהא משכחא שכהן אחד הפקידו תרומה ציד אציו וכיוצא בזה לירש ולא ידע מהפקידון והיה הכל בחזקת אציו דבזה לא מחייב מטעם שומר ומזיק רק מה שנהנה, כדאיתא לקמן (דף לד ע"ב) היתה לי פרה שאולה וכו' כסבורים של אציהם משלמין דמי דבר צול והיינו מה שנהנה ושפיר פטור משום קיס לי בדרכה מיני. **שם** הכי דמי אי דמצי לאהדורי נהדרי. פירוש ומהאי שעתא כבר נתחייב בממונן ואף דהראשון דנעמי ותחבו לחוד פיו של זה נעשה עליו גזלן ונתחייב מימ הא יכול לחצוב גם מהשני כדאמרין במ"ש בבה קמא גזל ולא נתיישבו הבעלים ובה אחר וכלנו רזה מה גובה ורמי"א. ורש"י ו"ל כתב ח"ל מהאי שעתא איכוי מזיק ליה דראשון לאו מידי עבד ולא נתחייב לכך כלום, ואיני מבין כלל, דהא ודאי גם הראשון נעשה עליו גזלן ונתחייב.

והתוס' (ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי) כתבו דאש"י דאמרין בבי"ק גזל ולא נתיישבו הבעלים כר רמי"א ורמי"א היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם בשעה שזה שני גזלו, אבל כהא בשעה שזה נהנה כבר אבד מן העולם ע"כ. וגם זה תימא בעיני דמה להם להקשות מבבי"ק, והא וכו' ממקומו מוכרח מדקתמ"א אי דמצי לאהדורי, וכו"ל למנקט ואש"י בדמצי לאהדורי חייב היינו דוקא לפי שהדבר הגזול ישנו בעולם כר.

שם רש"י ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב מיתה ליום הוא. היינו דגם לאציו יבא חייב בשלמונן כיון דאינו מחייב מיתה, ואפשר דרש"י כ"כ לשעתיח דדוקא חייבי מיתות שוגגים פטורים אבל לא ח"כ שוגגים כמ"ש המכרש"א בפסחים (דף לב) בכוונת רש"י עיי"ש (ולפי דבריו מיושב דברי רש"י דלעיל במה דאמרין ולאפוקי מדרכי"ב דקאי על מחני ולא ניחא לפרש כפי חוסי דקאי על ר"ח דאמר הכימ צבא על הגדה, היינו דלמלא מייירי בשוגג דכבי"א חייב גם לנכסיה"ק אבל על מחני דייקא שפיר כיון דקתני שכן בכתה משמע אפילו מזיד), או ד"ל דאף אס ח"כ שוגגים פטורים מימ צאנוס לאו דין איסור מיתה יש צו דאונס מן החורה מותר ולא עבר כלום, וכימ לדידן בחייבי מיתות אס עושה בלונס וקרע לאו שירא"י של חבירו, וי"ש לדינא.

תוס' ד"ה ואי וכו' דדוקא לענין הגט. תמוה לי הא להדיא איתא קן בבי"ת ז ע"א ונלע"א.

מאד תמוהים לי צב דברי תוס' בכתובות (דף ל') ד"ה אי דיכול לאהדורי וכו' אש"י דיכול לנתקו ולהביאו אללו, דדוקא לענין גט וכו', אבל לענין זכיה אשכתן גבי עליית וכו', דנראה כאלו צלו לדון מסבכתם דשאני גט דבעי כריחות, ומכא הוכחה מדמיון מעליית שהיו על גבי קרקע, ולמאי הולכו לכך הא זהו סוגיא ערוכה בצבא מניע"א (דף ז ע"א) וי"ש.

תד"ה לא לריבא וכו' מימ כיון דשנין כל שהוא. עיין בבי"ק דף כ ע"ב תד"ה הא איתבהני.

ביאור דברי החוס' בצטו"א ז עיין באורך בחי פסחים דף כ"ט ע"א, אות ז, כ"ע – ת.

תד"ה ר"א אמר, א"כ תקשי לרצ"ה הא דתמן בהמניה והוא שהדליק את הגדיש כר. קשה לי איך ה"י ס"ד לחוס' לפרש כוונת

קם ליה בדבריה מיניה

קיב

החייבים חלים בבת אחת אפילו כשבאים על ידי שני מעשים כמבואר בכתובות דף לה. א. סימא את עינו והרגו בדבר אחר. וז"ל השיטה מקובצת כתובות דף לא. א. ד"ה ובשיטה ישנה כתוב וז"ל וקרע שיראין כו' יש מי שאמר כגון שהיו שיראין נכרכין בצוארו ובאכילתו התרומה נקרעו השיראין בגרונו באכלו ואין צורך אלא כגון שקרע שיראין בידו בשעה שאכל התרומה ומיתה ותשלומין באחד פטור מתשלומין אפילו בשני המעשים כדאמרינן לקמן דהיכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר פטור עכ"ל [וליישב שיטת היש מי שאמר נראה דאיהו סובר כשיטת רש"י דזר שאכל תרומה מיקרי מיתה לזה ותשלומין לזה, ומשום זה דחק רש"י לפרש דרב אשי פליג אדרבא, ולכך הוכרח היש מי שאמר לאוקמי שהיו שיראין נכרכין בצוארו ונמצא דהחייב מיתה והממון באו על ידי מעשה אחת דבאכילתו התרומה נקרעו השיראין ועל ידי מעשה אחת פטור אפילו במיתה לזה ותשלומין לזה, וסברא זו ראייתי בשיטה מקובצת שם דף לא. א. ד"ה ומיהו הרמ"ה ז"ל, ומכל מקום יש לחלק בין היכא דהוה שני המעשים למעשה אחד אפילו הוה התשלומין ומיתה אחד ומיהו לדעת רש"י ז"ל סבירא ליה לרב אשי דלעולם פטור ואפילו מיתה לזה ותשלומין לזה ולדידיה ז"ל פליג אדרבא עכ"ל, ומשום הכי נוחא ליה להיש מי שאומר לאוקמי במעשה אחת בכדי שלא לשויה פלוגתא אבל בעלמא גם איהו מודה דאמרינן קם ליה בדבריה מיניה אפילו בשני מעשים וכחייא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר ונכרך בס"ד]. ב. אם שני החייבים באים על ידי מעשה אחת אפילו כשהחייבים חלים בזה אחר זה כמביר בתוספות ב"ק דף כב, ב. ד"ה והיה גרי, דאף על גב דשריפת העבד מחמת חציו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך ביה שפיר קם ליה בדבריה מיניה והאיל ועל ידי מעשה אחד בא הכל, ויעיין בדרישה ח"מ סי' ש"ג ובשער המלך פ"ג מגניבה בשם תלמידי הרשב"א ובשם מהר"י אישקאפה ועיין בהסוגיא כתובות דף לה. א.

ג

והנה יסוד הדין דקם ליה בדבריה מיניה הרי הוא דוקא בבת אחת אלא שתלוי בזה: אם הוא בשני מעשים או נאמרה ההלכה בחיובי האדם ובעיני ששני החייבים יחולו כאחד, אבל במעשה אחת ההלכה היא בהמעשה, שאי אפשר שמעשה אחת תגרום חיוב מיתה וגם חיוב ממון, ולכך אמרינן בזה קם ליה בדבריה מיניה אפילו כשהחייבים חלים בזה אחר זה, ונראה ברור דהא דגלי קרא דחייבי מיתות שוגגין פוטרינן מתשלומין אינו מהלכה דקם ליה בדבריה מיניה בהחייבים, דהא שוגג פטור מחיוב מיתה, ולענין חיוב מיתה פטור שוגג כמו אונס, ואין שום חילוק ביניהם, אלא ההלכה בשוגג היא מדין פטור בהמעשה, דשוגג נהי דגברא לאו בר חיובא מכל מקום מעשה עבירה המחייבת יש כאן, ומשום הכי הרי הוא חייב קרבן, ושוב אמרינן דאין מעשה אחת גורמת שני חיובים, והוה ביאור שיטת הגרע"א דבחיובי מיתות אונסין לא שייכא כלל קם ליה בדבריה מיניה, דבאונס אין כאן אפילו מעשה עבירה המחייבת מיתה, וכמו שכתב בלשונו דאונס מן התורה מותר ולא עבר כלום, ואין המעשה גורמת רק חיוב ממון ואין כאן קם ליה בדבריה מיניה.

בבבלי דמקשה והא אין לוקה ומשלם הקושיא היא רק לריש לקיש דחייבי מלקות שוגגין פוטרינן דלר' יוחנן שפיר אפשר לפרש כמו שרצה לומר הירושלמי בתחילה מכיון שחסם נתחייב מלקות מכאן ואילך בתשלומין וממילא גם שינויא דרבא אתנן אסרה תורה אפילו בא על אמו הוא לריש לקיש ושפיר כתב המהרש"ל דדוקא בשוגג דלא עבדינן החומרא סבירא ליה לרש"י דמהני תפיסה דבאופן זה מיירי הברייתא ומתורץ לגכון קושיית הקצות החושן.

אולם בעיקר דברי המהרש"ל כתב הקצוה"ח שם שהמה דברי נביאות, דהא כיון דהלכה דקם ליה בדבריה מיניה נאמרה גם בשוגג, מהיכי תיתי לחלק בהן, וגם במזיד דעבדינן החומרא נוכח לומר דתשלומין רמו עליה, ועל כן עלינו לבאר בס"ד עצם ההלכה דקם ליה בדבריה מיניה בשוגג, דיליף תנא דבי חזקיה מקרא דמכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חלקת בין שוגג למזיד אף מכה אדם לא חלוק בו בין שוגג למזיד, ויש להסתפק אם הילפותא זו אמרה דשוגג ומזיד הן הלכה אחת לענין זה וכל מקום שפטור במזיד פטור גם בשוגג או דלמא שתי הלכות הן, ומהרש"ל הג"ל משמע דטובר דהן שתי הלכות ושפיר נוכח לחלק ביניהם ונראה דכן הוא האמת, ובחיי רע"א כתובות דף ל, ב, דדקדק מדברי רש"י שכתב שם ד"ה ואי דלא מצי לאהדורי אמאי חייב מיתה אנוס הוא ע"כ, וכתב על זה הגרע"א דיש לומר דאף אם חייבי כריתות שוגגים פטורים מכל מקום באונס לאו דין איסור מיתה יש בו, דאונס מן התורה מותר ולא עבר כלום, וממילא בכל חייבי מיתות אם עושה באונס וקרע או שיראים של חבריו חייב לשלם עי"ש שהניח בצ"ע לדינא, ולכאורה אין מקום לספק בזה, כיון דהא דח"מ שוגגין פטורין מן התשלומין נפקא ליה לתנא דבי חזקיה ממכה אדם ומכה בהמה, אית לן למימר דכל מקום דמכה בהמה חייב מכה אדם פטור [ולשיטת תוספות ריש המגיה דף כו, ב, נחלק בין אונס שהוא דומה לאבידה לאונס שהוא כעין גניבה, ולשיטת רמב"ן שם במלחמות וגם הובא בשיטה מקובצת ב"מ פרק האומנין בסוגיא דהמעביר חבית ממקום למקום דמכה בהמה חייב אפילו באונסין גמורין אית לן למימר דמכה אדם יתא פטור] ובשיטה מקובצת שם באמת מבואר כן וז"ל שם ב"ה וז"ל שיטה ישנה כגון שתחב לו חבריו לתוך פיו וכי' אי דלא מצי לאהדוריה אנוס הוא ומיתה לא מיתחייב נמי ואם תאמר והא הוה ליה חייבי מיתות שוגגין ודבר אחר דפטורי יש לומר חייבי מיתות שוגגין פטירי אבל חייבי מיתות אונסין ודבר אחר מחייב וכי' דחייבי מיתות שוגגין מהיכא נפקא לן דפטירי ממכה בהמה ישלמנה וכי' ובמכה בהמה הרי אתה חולק בחיובו באונס כדאמרינן בפ' המגיה גבי נשברה כדו מחייב הוה ר"מ אפילו אונס בידו ומקשינן ואמאי אנוס הוא ואנוס רחמנא פטריה וכי' עכ"ל. משמע מדבריו דכל היכא דמכה בהמה חייב מכה אדם פטור [ועי"ש שהביא שיטת רש"י דלר' נחוניא אין השוגג פטור דדוקא מיתה בידי אדם הוא דפוטרי השוגג שלו, ולא כרת ומיתה בידי שמים ולפי זה אין כאן קושיא כלל על רש"י].

ב

ובישוב דברי הרע"א נראה, דהנה בקם ליה בדבריה מיניה מצינו שני דינים א) באופן ששני

סוגיית הדף

קובץ כתובות שיעורים צג

היכא דעבדינן החומרא הוי כאילו שילם גם את הקל וע"כ פטור לגמרי גם ידי שמים. (צד) ובס"פ כיצד הרגל, ויהא אדם חייב בכופר, פירש"י היכא דלא אתרו ביה, אבל אתרו ביה קלב"מ, והקשה הרשב"א דא"כ אפילו לא אתרו ביה גמי קלב"מ, וי"ל לדעת רש"י כיון דקיי"ל כופרא כפרה לא שייך ביה קלב"מ לפוטרו מכפרה היכא דלא עבדינן החומרא, אבל היכא דעבדינן החומרא דיש בכלל מאתים מנה וזה שייך גם בכפרה.

(צה) ולקמן בהא דלוקה במפותה משום דליכא תשלומין כתב בקצות החשן סי' תכ"ד דדוקא במפותה דמתחלתו לא נתחייב דהוי מזיק ברשות, אבל אם מחלה לו אחר כך לא יתחייב במלקות בשביל מחילתה, אבל בירושלמי כאן מפורש להיפוך עיי"ש, וכן מבואר בדברי תוס', מכות ט"ז, דהיכא דנתחייב לגר ואח"כ מת הגר חייב מלקות, ומוכח מזה דהא דממון פוטר ממלקות, אין הפירוש דחייב ממון פוטר ממלקות, אלא דתשלומי הממון הן במקום מלקות ואינו נפטר ממלקות אלא כשמשלם.

(צו) שם בגמ'. אי דלא מצי לאהדורי אנוס הוא. הגרעק"א בדו"ח חקר בחייבי מיתות אנוסין אי מיפטרי מממון, ובשיטה כאן כתב בשם שיטה ישנה דלא מיפטרי, דמה מכה בהמה חלקת בו בין אנוס לאינו אנוס אף מכה אדם תחלוק בו, וזהו לשיטת תוס' דאדם המזיק באנוס גמור פטור, אבל לדעת הרמב"ן שיליהי פרק השוכר את האומנין דגם אנוס גמור באדם חייב, ואם כן מה מכה בהמה לא חלקת בו בין אנוס לרצון, אף מכה אדם לא תחלוק בו, אלא שהגרע"א העיר מטעם אחר, דאנוס אין כאן מעשה איסור כלל, כעין מ"ש תוס' סוף פרק המנית לענין מקלקל בשבת, ויש לחלק בין אנוס למקלקל, והגע עצמך אם עבדו מהלל שבת באנוס ודאי מצווה להפרישו מטעם למען ינוח עבדך, ואם הוא מקלקל אין כאן למען ינוח דאורייתא.

(צז) דמצוי לאהדורי ע"י הדחק. לפיר"י דהיכא דלא מצי לאהדורי מיקרי אבוד מן העולם מאי משני, דגם במצי על ידי הדחק הא כבר נמאסו, וע"כ צ"ל דמ"מ לא הוי אבוד מן

אבל אי נימא דחייבו הוא להתכפר ע"י העונש אתי שפיר, דכיון דהעגלה מכפרת הו"א דגם הרוצח נתכפר ומיפטר ממיתה, אלא דמלשון הכתוב, "ולארץ לא יכופר" מבואר, דלא איירי בכפרת רוצח רק בכפרת הארץ, ולשון סיפרי, "נתערפה העגלה ואח"כ נמצא ההורג שומע אני יתכפר להם ת"ל ולארץ לא יכופר" ומבואר מזה, דאילו נתכפרה הארץ ראוי לפטור את הרוצח, ואם כן מוכח דכל חייבי מיתות הן בשביל כפרת הארץ, כדכתיב ובערת הרע מקרבך, אבל בירושלמי פ"ט דסוטה יליף, מדכתיב ונכפר להם הדם ואח"כ כתוב ואתה תבער הדם הנקי, וכן פירש"י בחומש, והרמב"ם בהל' רוצח, ומשמע להיפוך דאע"ג דנתכפרה הארץ מ"מ לא נפטר הרוצח דצריך לבער הדם הנקי, עכ"פ דחייבו של הרוצח אינו משום כפרתו רק בשביל כפרת הארץ או כדי לבער הרע, ומשו"ה שייך לפוטרו משום קלב"מ כיון דחייבו אינו בשביל כפרתו.

(צב) ולקמן בגמרא קאמר דלאו דחובל הותר מכללו בבית דין, ופירש"י לענין מלקות, וקשה דמאי איריא בכי"ד הא בלאו הכי הותר מכללו, באב המכה בנו ורב הרודה תלמידו, ואומן המקיז דם, וכן במצות מילה, וצ"ל כמ"ש בקובץ הערות סימן ע' דכל אלו כיון דהן לצורך תיקון דלהבא אינן בכלל חובל, אבל עונשי בי"ד הן על לעבר, וכה"ג מיקרי חבלה אלא דהותר מכללו, ושיטת רש"י ר"פ כל הזבחים דהוא מטעם קנס ואי מודה בהו מיפטר [וק"ק לרבה דס"ל דבקנס לא אמרינן קלב"מ לר"מ, ומ"מ מיתה פוטר ממלקות, ונילף מיניה לקנס-ממון].

(צג) בקצה"ח סימן כ"ח הביא מרש"ל דהא דחייב לצאת ידי שמים הוא רק אי לא עבדינן החומרא עיי"ש, וטעם חילוק זה נראה, לפי מ"ש בחידושי רמב"ן רפ"ק דמכות בהא דאמרי' קלב"מ לענין כאשר זמם, אף דמקצת כאשר זמם ליכא, היינו משום דכיון דקלב"מ מיקיים ביה כולו כאשר זמם, היינו דיש בכלל מאתים מנה, והוי כאילו נענש גם בעונש הקל, ולפי"ז ישנן שני דינים בקלב"מ: א) דחייב החמור פוטר מחייב הקל ואפילו לא עבדינן ביה החומרא, וזה רק בדיני בי"ד אבל ידי שמים חייב, ב)

מחמת חזיו ושריפת גדי מחמת ממונו שייך צי' שפיר קלצ"מ הואיל וע"י מעשה אחד צא הכל ע"ש.

והגה יסוד הדין דקלצ"מ הרי הוא דוקא צב"א. אלא שחלוי צוה, אם הוא צשני מעשים או נא' ההלכה בחיובי האדם ובעינין ששני החיובים יחולו כאחד, אבל באופן של מעשה אחת או ההלכה היא בהמעשה, שא"ל שמעשה אחת תגרום חיוב מיטה וגם חיוב ממון, ומשור"ה אמרינן צוה קלצ"מ אפי' כשהחיובים חלים צוה אחר זה. ויהנה יסוד זה אמר גם הגר"ט ז"ל בשיעורי הגר"ט בענין עקירה לורך הנחה ודו"ק. ונראה ברור דהא דגלי קרא דחיי"מ שוגגין פוטרינן מתשלומין אינו מהלכתא דקלצ"מ בהחיובים, דהא שוגג פטור מחיוב מיטה, ולענין חיוב מיטה פטור שוגג כמו אונס, ואין שום חילוק ביניהן, אלא ההלכתא בשוגג היא מדין פטור בהמעשה, דבשוגג נהי דגברא אינו מתחייב, מ"מ מעשה עבירה המתחייבת יש כאן, ומשור"ה הרי הוא חייב קרבן, ושזו אמרינן דאין מעשה אחת גורמת שני חיובים עכ"ד ספר קונט' שעורים.

וביאור הדברים, דיסוד דין תדצ"ח דלא חלקת וכו' דשוגגין חד דינא הוא עם חיי"מ מדין, דהיינו כשם שצא חיוב מיטה וחיוב ממון כאחת החיוב מיטה פוטרתו מהחיוב ממון, חזו עיקר דינא דקלצ"מ דכל המתחייב בנפשו אין משלם ממון שנא' ואם לא יהי' אסון ענוש יענש, גלי לן קרא דתדצ"ח דגם בחיי"מ שוגגין איכא להך דינא דכל המתחייב בנפשו פטור מן התשלומין והוא אותו דין פטור של מויד אלא דבשוגג הדין מתחלק, דאם הוא צשני מעשים דאז נא' ההלכה בחיובי האדם, דכשהחיוב מיטה וחיוב ממון חלים על הגברא כאחת, החיוב מיטה פוטרת את החיוב ממון, ובכה"ג הרי לא משכת"ל בשוגג, דהרי בשוגג אין צו חיוב מיטה כל עיקר. ונבאמת

אף לגבי אונס, דמה מכה בהמה לא חלקת צין אונס לרצון, אף מכה אדם לא תחלוק, ואף באונס הו קלצ"מ. ודוע דהרע"א כתב ספרו לכו"ע, וא"כ לשי' הרמב"ן יפטר אף באונס, ולכן כתב הרע"א מלתא סברא חדשה בגדר דין אונס אי חשיב מעשה דידי, אבל עדיין צ"ב אמאי לא הזכיר הרע"א הגמ' דל"ה, דעדיין יש לדון באונס גמור אי שייך צי' הדרשא, וכבר העיר כן בשיעורי רבנו אבי עזרי לרף לה. ע"ש. וכן צ"ב אמאי הש"מ לא הזכיר סברת הרע"א, וכו' לריך פירוש וצירור.

והנראה לומר צוה, דהנה בעיקר דין חיי"מ שוגגין פטור, ע' בכחוצות לה. תנא דצי חוקי' מכה אדם ומכה בהמה מה מכה בהמה לא חילקת צו צין בשוגג צין צמזיד וכו' לפוטרו ממון אלא לחייבו ממון אף מכה אדם לא תחלוק צו צין בשוגג צין צמזיד וכו' לחייבו ממון אלא לפוטרו ממון ע"כ. ויש להסתפק מהו יסוד דינא דתדצ"ח, הרי סוכ"ס אין צו עונש מיטה, וא"כ אמאי פטור מתשלומין.

וברתב מרן הגרי"ו גוסטמאן ז"ל בקונט' שעורים ע"מ צ"מ שיעור כ"ח (ב, ג), דהנה בקלצ"מ מצינו שני אופנים, חדא, באופן ששני החיובים חלים צב"א אפי' כשבאים ע"י שני מעשים כמצו' בכחוצות לת. סימא את עיני והרגו בדבר אחר. חז"ל הש"מ כחוצות לא. ד"ה ובשיטה ישנה כתוב, חז"ל וקרע שיראין כו' יש מי שאמר (וכ"ה במאירי) כגון שהיו שיראין נכרכין בצוארו ובאכילתו התרומה נקרעו השיראין בגרונו באכלו. ואין לורך אלא כגון שקרע שיראין צידו בשעה שאוכל תרומה, ומיטה ותשלומין כאחד פטור מתשלומין אפי' צשני המעשים כדאמרינן לקמן (לת). דהיכא דסימא את עינו והרגו בדבר אחר פטור עכ"ל. ושנית, אם שני החיובים באים ע"י מעשה אחת אפי' שהחיובים חלים צוה אחר זה כמצו' בתוס' צ"ק דף כב: ד"ה והי' גדי, דאע"ג דשריפת העבד

סוגיית הדף

עב

אמרי

כתובות

חן

בחיי"מ שוגגין לא מפטר בשני מעשים אפי' באים צבת אחת, והיכי דשוגג על החיוב מיחה יתחייב בתשלומין], אבל אם הוא במעשה אחת, דלא הפטור הוא מלד המעשה עצמה, דמעשה המחייבתו מיחה אינו מחייבתו ממון, ושפיר שייך גם בשוגג, דנהי דהגברא אינו מחייב, סוכ"ס מעשה המחייבת איחנהו כאן, וזוהו הוא דנא' תדב"ח דחיי"מ שוגגין פטורין, ושוב אמרינן דאין מעשה אחת מחייבת שני חיובים, וגם מעשה בשוגג אינה צ"ה דקל"ב"מ דאין מעשה אחת גורמת שני חיובים, והמיחה פוטרת הממון.

אשר לפי"ז מבוארת היטב דברי הרע"א, וכבר כתב קן הקונטרסי שעורים שם, דכ"ז רק שייך בחיי"מ שוגגין דאית צ"ה תורת מעשה עבירה המחייבת, משא"כ בחיי"מ אונסין לא שייך כלל קל"ב"מ, דהרי באונס אין כאן אפי' מעשה עבירה המחייבת מיחה כל עיקר, וכמ"ש הרע"א בלשונו שם "מ"מ באונס לאו דין איסור מיחה יש בו דאונס מה"ת מותר ולא עבר כלום" ע"כ, ואין המעשה גורמת רק חיוב ממון, ואין כאן קל"ב"מ, וזהו מתאים עם מש"כ בשו"ת חמדת שלמה או"ח סי' ל"ח דהפטור של אונס אינו רק פטור של עונשין בהגברא שאינו חייב בעונשין, כ"א דהוא דין אונסא כמאן דלא עביד וכמי שלא עשה המעשה כלל ע"ש, וזהו ספקת הרע"א [עיי' שעורי רבינו האבי עזרי כתובות לה.], אבל אי"ז מוכרת, דאפי' אם נימא כמו שנקטו מרנן הגר"ח והגר"י ז"ל דאונס הוא מעשה דידי, מ"מ אונס אי"ז מעשה המחייבת, ושייך כל דברינו וכנ"ל, ודו"ק. וע' חדושי ושעורי הגר"ד כתובות סי' כ"ד.

ולפ"ז ז"ל דמש"כ הרע"א בסו"ד "וני"מ לדין בחיי"מ אם עושה באונס וקרע או שיראין של חבירו וז"ע לדינא" ע"כ, דאין כוונתו לבוונא דגמ' בזר שאכל תרומה משלו וקרע שיראין של חבירו, דזה הוא צ"ה מעשים צב"א דלא אמרינן קל"ב"מ בחיי"מ שוגגין ואונסין, אלא כוונתו כגון

שחלל שבת באונס ובאוחו זמן קרע או שיראין, דהוי במעשה אחת הנא' קל"ב"מ בחיי"מ שוגגין, ומסתפקנא לי' לרע"א מהו באונס, וכנ"ל. אלא דלכאורה ז"ע מהא דפירש"י בסנהדרין עג: בסוג' דרודף ביכול להצילו בא' מאבריו, דפירש"י ו"ל הבא על אחותו וכו' ואי ניתן להצילה בנפשו אמאי משלם הרי מיחה ותשלומין יש כאן ואע"ג דלא אקטול פטור מתשלומין כדקיי"ל (כתובות לה). בכל חיי"מ צ"ד שוגגין דנפ"ל מדתדב"ח מה מכה בהמה לא חלקת בה וכו' אף מכה אדם לא מחלוק צו וכו' עכ"ל, והרי ברודף הוי צ"ה מעשים נפרדים הרדיפה לעבירה ושצירת כלים או קנס, ומ"מ רש"י מדמה לה לחיי"מ שוגגין, והעירי לזה ידידי הרב מרדכי יהודה לעהמאן שליט"א. וז"ל דלק"מ, דרש"י קא קשיא לי' האך שייך כאן קל"ב"מ הרי למעשה לא איקטול וא"כ אינו גברא קטילא, וע"ז מי' רש"י דהא מיחה מצינו דוגמתו בדרשת תדב"ח בחיי"מ שוגגין דלא איקטול ומ"מ מיפטר מדין קל"ב"מ, אבל אה"נ בגוונא דתדב"ח בחיי"מ שוגגין לא נא' צב"ה מעשים צב"א, אלא רק במעשה אחת המחייבתו מיחה ותשלומין, אבל רש"י רק רצה להוכיח דמצינו דוגמתו בחיי"מ שוגגין, וכמ"ש ב.

האובנב יש לפרש התדב"ח באופן אחר, דלעולם בחיי"מ שוגגין ליכא שום דין קל"ב"מ כמו בחיי"מ מזידין, אלא דיסוד הפטור דחיי"מ שוגגין הוא דין חדש הנלמד מקרא דמכה בהמה ומכה אדם דתדב"ח, דלא חלקת בין בשוגג בין במזיד וכו', דכל מעשה שאם הי' עושה במזיד הי' נפטר מן החשלומין מדין קל"ב"מ, אז גם בשוגג לא מחלקינן ונפטר, ולעולם חיי"מ שוגגין הוי עוד דין אחר דלא חלקת, ואינו אותו דין הטור דמזיד.

אשר לפי"ז מבוא' היטב הש"מ דכיון דמכה בהמה אינו גילוי דגם שוגג איכילל בהך דינא דקל"ב"מ, אלא הוי דין מסוים צפ"ע בשוגגין דלא מחלקינן בין שוגג למזיד. מדרשא דמכה בהמה

ומכה אדם, וא"כ הכל תליא דזרשא דמכה זהמה ומכה אדם, ואם מיהת מנינו דגם אונס חייב במכה זהמה [וכשיטת הרמב"ן ז"ל], באמת גם במכה אדם נא' פטורא דקלב"מ, אלא דהש"מ ס"ל כהמוס' בר"פ המניח דבאונס גמור מכה זהמה נפטר, כדאי' בז"ק כח: גבי נשברה כדו ואזנה בידו, וממילא אין פטורא דמכה אדם דקלב"מ וחייב בתשלומין, וכנ"ל.

- ב -

ובעיקר הדון בין הרע"א והש"מ באמת מדויק מהרמב"ם פ"ג מגניבה ה"א כהרע"א שכתב וז"ל כבר ביארנו בהלכות נערה שכל העושה עבירה שיש בה עון מיתת בי"ד ותשלומין אינו משלם אע"פ שהי' שוגג עכ"ל, וכ"כ בפ"ד מה' חו"מ ה"ז. ומצו' דאין שוגג עוד דין פטור דכל מקום שפטור במזיד פטור נמי בשוגג, אלא שבשוגג נא' עיקר דין קלב"מ, והוא אותו דין פטור של מזיד, ובכלל עיקר פטורא דקלב"מ כ"ל הרמב"ם שוגג בהדי מזיד בעיקר הלכה דקלב"מ, ולא כתב עוד דין שוגג אחרי דין קלב"מ, ומצו' דעיקר דין קלב"מ נא' גם בשוגג.

ויותר מצו' ברמב"ם פ"א מה' נערה בתולה הי"ג שכתב וז"ל היחה מחייבי מיתת בי"ד כגון צמו וכו' בין התרו בו בין לא התרו בו פטור מן הקנס שני' ולא יהי' אסון ענוש יענש הא אס הי' שם אסון אין שם ענוש ואע"פ שהריגת האשה בשגגה שהרי לא נתכוונו לה שנא' כי ינאו אנשים ונגפו אשה הרה וגו' הא למדת שלא חלק באסון בין שוגג למזיד לפטורו מן התשלומין. וה"ה אומר מכה נפש זהמה ישלמנה ומכה אדם יומת מה מכה נפש זהמה לא חלק בו בן שוגג למזיד לחייבו בתשלומין אף מכה נפש אדם לא חלק בו בין שוגג למזיד לפטורו מן התשלומין עכ"ל. הרי דהרמב"ם יליף מגוף הפרשה עצמה דמיידי בהריגה בשוגג, וע"ז הוא דנא' הדין דקלב"מ, ומוכרח ומצו'

דמזיד ושוגג הוי חד דינא, ואדרבה עיקר הקרא מיידי בשוגג. [ואולי לפ"ז יש ליישב הא דמיידי עוד דרשה דתדב"ח, דלפי מש"נ הרי מדרשה הראשונה דגוף הפרשה קאיירי בשוגג, וגם בשוגג נא' עיקר דין דקלב"מ, א"כ ככה"ג שעשה שני מעשים בז"א המיתה בשוגג והזיק ממון לא מיפטר מתשלומין, וכדחדיש לן הקונטרסי שעורים דכיון דבשוגג הגברא אינו מתחייב, ממילא ל"ש ב"י קלב"מ, וחייב לשלם. וע"ז הוא דבעינן דרשת תדב"ח ללא חלקת וכו' דהוי עוד דין פטור של שוגג כמ"ש הש"מ, וכל מקום שמזיד אינו משלם, ככה"ג נמי שוגג אינו משלם, וא"כ ככה"ג שעשה ב' מעשים בז"א, מכיון שבמזיד חל ב"י דין קלב"מ, א"כ גם בשוגג לא מחלקינן ופטור מתשלומין, ולזה צריכים ילפותא דתדב"ח].

ויעיני' למרן הגאון רבי מאיר הרשקוביץ שליט"א בס' קובץ חדושים סי' ל"ו, שהביא סמוכין להרמב"ם והרע"א דחיי"מ שוגגין הוא מעיקר דין קלב"מ, ולא עוד דין פטור, מגמ' בז"ק לה. על מתני' לז': שורו שהדליק את הגדיש בשבת חייב והוא שהדליק את הגדיש בשבת פטור מפני שהוא מתחייב בנפשו. ומקשינן דמקלקל הוא, ומשינן רבא אמר מתני' בשוגג וכדתדב"ח דתדב"ח מכה אדם ומכה זהמה מה מכה זהמה לא חלקת וכו', א"ל רבנן לרבא מי מנית מוקמת לה בשוגג והא מפני שנדון בנפשו קתני, הכי קאמר כיון שבמזיד נדון בנפשו השתא בשוגג נמי פטור ע"ש במהרש"ל דקן הגיר' לפי התוס'. ומדלא קאמר חסורי מיחסרא, נראה דמה דמזיד נידון בנפשו הוא ניהו יסוד הפטור גם בשוגג, והיינו דגם בשוגג נא' הדין קלב"מ כמו בחיי"מ מזידין עכ"ד.

ובאמת שגם בפירקין משמע כן, דבגמ' לקמן לא: מקשינן אמתני' ריש פירקין דקתני הבא על אחותו וכו' יש להן קנס, והרי קיימ"ל דאינו לוקה ומשלם, ופליגי ר"י ור"ל, דר"י מוקי למתני' בלא אתרו ב"י [דף לז:], וע"ז תנין בסיפא

סוגיית הדף

פי

סימן כט

כהן

קפה

לכאורה צ"ל, דהא דמבואר להדיא בדבריהם בדף ל"ה ע"ב דלרנב"ה חייבי מיתות שוגגין פטורין, הוא רק אליבא דרבא (דהכי קי"ל כמו שכתב הרמב"ן במלחמות שם).

ב) והנה נחלקו הראשונים אליבא דרנב"ה דס"ל דיוה"כ כשבת לתשלומין, אם חייבי כריתות שוגגין ג"כ פטורין, דדעת רש"י בפסחים דף כ"ט ע"א בד"ה את יוה"כ כשבת ושם דף ל"ב ע"א בד"ה כרבי נחוניא בן הקנה, דחייבי כריתות שוגגין חייבין (ודברי הקצה"ח סי' כ"ח סק"א צע"ג מדברי רש"י שם בדף ל"ב), וסתימות לשונו משמע דבין לר"ל ובין לר"י חייב. ודעת התוס' שם דף כ"ט ע"א בד"ה רבי נחוניא ובכתובות דף ל' ע"ב בד"ה זר, דגם חייבי כריתות שוגגין פטורין, וכ"ה דעת הבעה"מ בכתובות דף ל"ה ע"ב. ובמלחמות שם כתב בשם הראב"ד דחייבין, וכן ס"ל להרמב"ן והרשב"א בכתובות שם.

אלא דיעוי"ש במלחמות שכתב וז"ל ואל תתמה ותאמר, הרי רבתה תורה כרת כמיתה, שהרי חייבי מלקיות רבתה אותם תורה כחייבי מיתות מג"ש דרשע רשע, ולא פליג ביה ר"י, דהא ברייתא תניא במס' סנהדרין ובמתני' דהתם רמיזא, א"נ ג"ש ממכה מכה (לכאור' דבריו אלו צ"ע דמכה מכה הרי קאי לענין תשלומין דעימי' וכמו דילפי' מיתה ממכה בהמה. ובע"כ צ"ל דר"י לית ל"ה דרשא כלל וכמו שכתבו תוס' בדף ל"ה וצ"ע) ואעפ"כ לענין תשלומי ממון חייבי מיתות איתקוש, חייבי

מלקות וכריתות לא איתקוש עכ"ל. וכן בחי' הרא"ה שם קתלי ל"ה בפלוגתא דר"י ור"ל לענין חייבי מלקיות שוגגין.

וביאור דבריהם נראה, דהרי ר' יוחנן אע"ג דאית ל"ה ג"ש דרשע רשע, מ"מ לענין תשלומין דבהדי מלקות, לית ליה הנך דרשות, ולכן ה"ה לענין חייבי כריתות, לא ילפי' לענין תשלומין דעימי', ולכן לר"י חייבי כריתות שוגגין חייבין. אבל לר"ל חייבי כריתות שוגגין פטורין וכ"כ הרא"ה שם להדיא, וכ"מ להדיא מלשון הרמב"ן שכתב חייבי מיתות איתקוש חייבי מלקות וכריתות לא איתקוש, ושוב כתב ואל תתמה וכו', דמשמע דמש"כ דחייבי כריתות לא איתקוש, הוא רק להך מ"ד דחייבי מלקיות לא איתקוש.

אכן דבריהם תמוהים לכאור', דהא לרנב"ה הרי הך ילפותא דחייבי כריתות כחייבי מיתות הא נאמרה לענין פטור תשלומין, דהא מזה נפקא לי לרנב"ה עיקר דין פטור קלבדר"מ בחייבי כריתות, וא"כ ה"ה דנילף מיני' לענין שוגגין ג"כ, משא"כ בחייבי מלקיות לר' יוחנן, דמקרא אחרינא ילפי' פטור קלבדר"מ בחייבי מלקיות וכדאי' בכתובות דף ל"ז, לכן לדידי' שפיר י"ל דג"ש דרשע רשע לא נתקבלה לענין תשלומין שעמו, ולכאור' זה תמיה גדולה בדבריהם.

ג) והנראה מוכרח בכיבור דבריהם, דהא דילפי' מאסון אסון וכן הא דיליף רבא דכרת שלי כמיתה שלכם, אינו אלא גילוי מילתא בעלמא דכריתות הוא בכלל אסון

דקרא דולא יהיה אסון, וכן מבואר להדיא בלשון רש"י בפסחים דף כ"ט ע"א, וא"כ הילפותא לא נאמרה על התשלומין עצמן, ולכן כשדנין לילף מילפותא זו דין פטור בשוגגין, תליא שפיר בפלוגתת ר"י ור"ל וכמו שכתבו הראשונים הנ"ל (ועיין מה שכתבתי בירו' סוף ה"א ראי' ברורה לזה).

והנה העירני חכ"א שליט"א בדברי הראשונים בסוף סוגיא דדף ל ע"ב בהא דמסקינן דאריא וגנבי בידי שמים, שהקשו הראשונים דא"כ איך ילפי' מקרא דאסון אסון, כיון דאסון דקרא דולא יהיה אסון איירי בגנבי דביד"ש נינהו. ותיצרו דלאביי ע"כ מפרש רנב"ה אסון דין אסון, וא"כ הוי שפיר בידי אדם עכת"ד. ורש"י שם בתחילת הסוגיא אהא דקאמר אביי אסון אסון כתב וז"ל ולא יהיה אסון דמשועי במיתת ב"ד, למימר דהיכא דליאת מיתת ב"ד משלם דמי ולדות עכ"ל. הרי שמפרש דעיקר ילפותא דאסון אסון, שייך רק למ"ד אסון היינו דין אסון.

וביאור דבריו בזה נראה, דכיון דרש"י מפרש דילפותא דאסון אסון אינו אלא גילוי מילתא דאסון ביד"ש הוי בכלל אסון דקרא, א"כ בע"כ צ"ל דאסון דקרא הוא ניהו הפוטר, ואשר ע"כ שפיר שייך למילף, דגם אסון ביד"ש הוי בכלל אותו פוטר, וא"כ בע"כ כמ"ד אסון דין אסון אתיא.

אבל הראשונים לא סבירא להו הכי, דמדלא כתבו הראשונים להקשות ולהוכיח דאביי מפרש אסון דין אסון מעיקר הילפותא, משמע שחולקים הם על

רש"י וסוברים דעיקר הילפותא היה שייך גם למ"ד אסון ממש, ורק משום הא דמסקי' דגנבי ביד"ש נינהו, הוצרכו לומר דאליבא דמ"ד אסון דין אסון אתיא עכ"ד. ולכאור' הטעם בזה הוא, דהראשונים מפרשים דהוי ילפותא גמורה, ולא רק גילוי מילתא, וא"כ שייך הך ילפותא ממיתה בידי אדם למיתה בידי שמים, דכמו שכאן יש פטור קלבדר"מ, כ"כ כאן, ולכן אף אם אסון היינו אסון ממש שייך הך ילפותא, וזה דלא כמש"נ בפנים מדבריהם בדף ל"ה, וצ"ע.

אכן נראה, דכיון דמדבריהם בדף ל"ה מוכרח דהוי גילוי מילתא בעלמא, צ"ל דה"ה דהו"מ להקשות כן בתחילת הסוגיא דף ל, ועדיפא מיני' פריך, ואינן חולקין על רש"י, או משום דלר"ל מיהת הוי ילפותא ג"כ כמו שכתבו הראשונים לענין שוגגים, ולכן לדידי' שייך ילפותא דאסון אסון אף למ"ד אסון אסון ממש, ולכן הקשו רק למאי דמסיק דגנבי ביד"ש נינהו.

ובביאור דעת הבעה"מ דס"ל דלכו"ע חייבי כריתות שוגגין פטורין לפי רנב"ה, יעוי"ש בחי' הרא"ה שכתב וז"ל ואע"ג דפליג ר"י בחייבי מלקות שוגגין אע"ג דאיתקוש לחייבי מיתות, שאני התם דמלקות מילתא אחריתא היא, וקסבר ר"י דאף ע"ג דאיתקוש לחייבי מיתה, לא פטרינן מממון אלא חייבי מיתה, דאינהו גופייהו איתקוש למכה בהמה וכו', אבל כרת אליבא דר' נחוניא בן הקנה, כיון דאיתרבי לאו מילתא אחריתי הוא. אלא

סוגיית הדרף

פי

סימן כט

כהן

קפז

היא היא והוא כרת והוא מיתת ב"ד, דלא שני לי' בין מיתת ב"ד של מטה לב"ד של מעלה, דדא ודא אחת היא, וכיון דכן כיון דאיתקוש חייבי מיתות ב"ד למכה בהמה, הוה לי' נמי כמאן דאיתקוש חייבי כריתות גופייהו כדארמון, ודא ודא אחת היא עכ"ל.

והנראה בביאור פלוגתת הבעה"מ והרמב"ן, דפליגי ביסוד דינא דחייבי מיתות שוגגין פטורין, דהבעה"מ ס"ל דנאמרה בזה דלא בעינן מזיד לפטור קלבדר"מ דגם שוגג יש בה פטור קלבדר"מ, והוא אותו דין פטור של מזיד, ולכן סבירא לי' להבעה"מ דלאחר דילפינן דחייבי כריתות כחייבי מיתות, יש בה ממילא פטור דחייבי מיתות שוגגין ג"כ. אבל הרמב"ן סבירא ליה, דאע"ג דהא דילפינן דחייבי כריתות הם כחייבי מיתות, גילוי מילתא הוא דחייבי כריתות הרי הם בכלל קרא דאסון, מ"מ לר"י לא ילפי' מיני' פטור שוגגין, דס"ל להרמב"ן דדין פטור קלבדר"מ בשוגג, הוא עוד דין פטור ואינו אותו דין פטור דמזיד, ואשר ע"כ ס"ל דלענין פטור מזיד דכתיב בהך קרא דולא יהיה אסון הוא דאיתקוש חייבי כריתות כחייבי מיתות, אבל לענין פטור שוגג לא.

ולפי"ז נראה, דלדעת הרמב"ן גם לאחר דדרשינן ממכה אדם ומכה בהמה דחייבי מיתות שוגגין פטורין, מ"מ קרא דולא יהיה אסון עדיין איכא למידרשיה בדין אסון, דבקרא דולא יהיה אסון נאמרה פטור דמזיד, ובקרא דמכה אדם ומכה בהמה נתחדש עוד דין פטור בפ"ע של

חייבי מיתות שוגגין, וכן משמע בירו' ה"ג יעוי"ש היטב.

ולפי"ז מיושב מה שהקשיתי לעיל באות א' במש"כ הרמב"ן דאביי מפרש דין אסון, דהגם דאביי מפרש אסון דין אסון, מ"מ י"ל דאית לי' דרשא דמכה מכה וכתנא דבי חזקי', וס"ל חייבי מיתות שוגגים פטורין ודלא כמו שכתבו התוס' הנ"ל שם (ועיין פנ"י דף ל ע"ב על תוד"ה זר).

אולם למ"ד אסון ממש, לכאור' חדא דין פטור הוא, ולדידי' ליכא למימר כמו שכתבתי בדעת הרמב"ן.

אולם י"ל דלאחר דמייתי הא דתנא דבי חזקי' דיליף לי' מקרא דמכה מכה, ולא יליף לי' מקרא דאסון, משמע דס"ל לתדב"ח דאסון דין אסון משמע, משום דלפירושא דאסון היינו דין אסון, מתפרש קראי שפיר טפי כמו שכתב הריטב"א בדף ל"ה ע"א, וא"כ לפי האמת נקטינן דאסון היינו דין אסון, ונקטינן ג"כ דחייבי מיתות שוגגין פטורין מקרא דמכה מכה וכתנא דבי חזקי', ולכן שני דין פטור נינהו, כן נראה לבאר דעת הרמב"ן.

ד) והנה בחולין דף פ"א ע"ב עבדינן צריכותא בין חייבי מיתות שוגגין לענין לפטור מלקות לחייבי מיתות שוגגין לענין לפטור ממון. ויעוי"ש פירש"י דמפרש הצריכותא דיותר מסתבר לפטור מלקות דתרחי בגופי' לא עבדינן, מלפטור ממון דהוי חדא בגופי' וחדא בממוני'. ובתוס' שם חולקין על פירש"י משום דכבר אשמועינן קראי לענין מזיד, דלא

